

KULTÚRA

ROČNÍK XXV. – č. 20

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

5. OKTÓBRA 2022

Vydáva FACTUM BONUM, s. r. o. • Šéfredaktor TEODOR KRIŽKA • Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava • mobil: 0911 286 452 • e-mail: teodor.krizka@gmail.com • Cena 1,90 €

JOZEF TÓTH

Človek je človeku drahý

Nie preto, že má teplú tvár,
ani nie preto, že má ruky biele
a tisíc vrások
na bielom čele,
a ešte tisíc krásnych vecí
a ešte nadto, čo len má,
človek človeku je drahý,
len preto,
že je NAHÝ.

Že nemá na zakrytie šat,
že každý káľa
do jeho prázdnych
vrát.

Že takto opustený
stojí, i keď má
strašne mnoho ľudí.

Darmo ho vodí,
zakaždým blúdi,
a takto stojí sám,
jak na kopci
vystavený chrám,

a preto je taký drahý,
lebo je
nahý.
Nahý.

Košice, máj 1955

Snímka: Teodor Krížka

Neviem, či treba toľko inteligencie, aby človek pochopil, čo sa odohráva a že je iba objektom manipulácie. Organizácia, ktorá rozpútala "červený teror" a sto rokov uplatňovala voči národom ZSSR teror, sa sotva zmenila. Nedošlo k jej rozpusteniu, tobôž k vyšetrovaniu a potrestaniu jej zločinov páchaných na miliónoch občanov. Jednoducho si zmenila názov a vymenila tabule na svojej centrále na Malej Lubicke.

Nikoho neviním, že sa včas nezorientoval. Aj ja som vo svojej naivite uveril, že komunizmus padol a dvere k lepšiemu svetu nielen u nás sú dokorán, pime šampanské, radujeme sa. Nedočkávalo mi ani v čase, keď Jel'cina nahradil plukovník KGB s koženou tvárou.

Šoky 14

Zdalo sa mi, že po krátkom období chaosu, ktoré sa z dnešného uhla pohľadu javí ako raj, treba pevnejšiu ruku. Že Západ nie je dost' ohľaduplný a vďačný za zánik jedného z najdesivejších režimov v dejinách, a že nastal čas prehodnotiť situáciu druhým smerom.

Hneď v prvých rokoch od založenia Kultúry ma v redakcii navštívil profesor z Viedenskej univerzity a takmer dve hodiny mi prednášal koncepciu, ktorá sa mi páčila. Mal víziu, že Nemecko a Rakúsko svoje národy nezachránia bez spolupráce s Ruskom. Prečo nie? Nenastal čas, aby armáda USA odišla z Európy, ako to urobili sovietske vojská?

Keby mi vtedy niekto povedal, že Rusko vtrhne na Ukrajinu, neuveril by som.

Potom nastalo obdobie, keď z USA prichádzali hlasy o tom, že nikdy spoluprácu Nemecka a Ruska nedovolí a objavila sa Pilsudského koncepcia stredoeurópskej hrádze medzi Nemeckom a Ruskom - Internarium.

Pre tých, ktorí si začali s Ruskom stotožňovať obranu tradičných, konzervatívnych hodnôt, vznikla príležitosť usporiadať Strednú Európu na katolíckych hodnotách pod vedením Poľska.

Zdalo by sa, že slovenské vlastenectvo získava model usporiadania, ku ktorému by sa mohlo pridať. Lenže nie. Premenilo sa hlásnu trúbu putinizmu a ruskej propagandy, ktorá sa utieka ku konzervatizmu a vlastectvu, lebo nijakú inú účinnú ideológiu nemá. Za desaťročia Putinovej vlády vlastenectvo na ruský spôsob vystriedalo všetky možné podoby - od kultu monarchie po nacionálny boľševizmus Limonova a Dugina.

Sledoval som pozorne oficiálnu štátnu propagandu rovnako ako "nezávislé" zdroje informácií a diskurz. V priebehu niekoľkých rokov sa čoraz častejšie začali objavovať hlasy ospravedlňujúce Stalina ako záchrancu Ruského impéria. Až Putin vyhlásil, že rozpad ZSSR je podľa neho najväčšou

tragédiou storočia. Každý si isto pamätá na jeho mníchovský prejav, keď predstavy o budúcnosti vyzerali úsmevne. Ved' aj Putinovi poslucháči, vrátane Merkelovej, mali úsmev na perách, ba keď Putin oznámil, že nebudú mať plyn a že aj drevo na kúrenie si budú musieť kupovať z Ruska, zjavne sa veselili.

Dnes im už dochádza. Povedal by som, že ich naivita či hlúposť sú spoluzodpovedné za dnešný stav a za desiatky tisíc mŕtvych. Lebo vzbudili predstavu, že ich dekadencia nie je nijakou prekážkou, naopak, vyznieva ako nabádanie k ruskej agresivite.

Vtedy som začal spozorňovať a systematicky analyzovať ruský mediálny priestor. Prišiel som na to, že celý diskurz, zdanlivo kontroverzný, plný hádok, pochádza

z rovnakej dielne na Malej Lubicke. Že KGB sa nezmenila, iba vymenila tabuľu s nápisom FSB. Dnes som dokonca presvedčený, že aj antiputinovci, dokonca tí vyhnaní do cudziny, slúžia tej istej organizácii, práve tak ako plukovník Igor Girkin-Strelkov, ktorému je záhadne dovolené verejne útočiť na Putinovu armádu a Putina samého. Kým iní vypadajú z okna na dlažbu, Girkin vytvára tlak na Putina ku všeobecnej mobilizácii.

Slovenskí vlastenci-mierotvorcovia sú zamestnaní spochybňovaním ukrajinského práva na obranu zvrchovanosti. Väčší paradox od ctiteľov slovenskej nezávislosti si ťažko vymyslieť. Behajú po námestiach s dymovnicami ruského imperializmu, argumentujú agresivitou USA a NATO a sľubujú slobodu od režimu, ktorý slobodu rozšľapal čizmami v blate.

Rusko v Ukrajine prehráva a prehrá aj v prípade, ak by nebudaj dobylo Kyjev. Putin totiž proti sebe vytvoril jednotný politický ukrajinský národ, jedno či hovorí po ukrajinsky alebo po rusky.

Rusko a Ukrajina nebudú priateľské štáty niekoľko pokolení. A nič na tom nezmení zúfalé úsilie Orbána či Berlusconiho, nebudaj slovenských Jánošíkov, zmeniť pomery v Európe. Ak by k tomu aj došlo a EÚ by rozbili, budú mať na krku situáciu, keď sa každý začne vyzbrojovať a k moci sa dostanú politici so silnou rukou. Skrátka, na iný spôsob sa zopakuje situácia pred Druhej svetovej vojny a Nemecku a Rusku sa zažiadajú znova si rozdeliť Poľsko, ktoré leží na ceste k spoločnej hranici. A čo bude so slovenským bezdomovcom dejín? Prichýli ho regent Orbán alebo český Švejk?

Možností mnoho nie je. A tak, priatelia, buďme radi, že môžeme dvíhať päste proti zlému Západu a klaňať sa ušľachtilému Putinovi, kým náš mier chránia záujmy USA. Lebo môže nastať chvíľa, keď sa nám prestanú vnučovať a z EÚ odídu so všetkými dôsledkami.

TEODOR KRÍŽKA

Už otvárajú

Po dlhom čase a dlhotrvajúcej pandémie som bola ráno nakupovať v Lidli. Prekvapil ma dlhokránsky rad pred obchodom, hlasnejší šum až prekrikovanie: „Predavačka hovorila, že ich nesú do regálov, predsa bez vajčiek nevaríme ani neupečieme. Aká je to nedeľa bez upečených domácich koláčov?“ V nedávnej minulosti o ne kríza nebola, zaspomínali si starší prítomní. Do toho vstúpila aj politika.

„Ale to sem nepatrí“, hovorili ženy, lebo politika je podľa nich panské huncútstvo. Prekárali jeden druhého: „Naša malá krajina bola sebestačná, ale ako sa všetko zvrtilo.“ Dnes sa nikomu nechce v chove sliepok pokračovať. Slovenské dediny sú však preň ako stvorené, sliepky trávu môžu spať, je potravou aj pre ovce, kozy, barany. Kosiť ju nemá kto. Zamestnanie na salašoch je dnes málo

populárne. Starí bačovia vymierajú a tí mladí za nízky plat robiť nebudú, to je pre nich nerentabilné, zamudroval jeden svetaznalý. Radšej budú sedieť doma na podpore. Žinčica, ovčí syr, korbáčiky, zo slovenského jedálneho lístka budú vyhľadávaným artiklom, ale len za premrštené ceny. Starí bačovia božekajú, kto ich zastúpi v chorobe? Na Slovensko prichádza denne 820 kamiónov potravín, aj vajčeka, čo však stačiť dlho nebude.

Prepáčte, milí čitatelia! Prišiel mi na um žartovný nápad. Čo tak zaobstarat' európskeho vyšľachteného kohúta, ktorý oplodní slepice, ktoré ešte zostali, následne vyliahnuté kuriatka, keď dospejú, tak budú vysoko výnosné a každá z nich znesie nie jedno, ale až 3-5 vajec denne; a tak ich dovoz potrebný nebude. My dnes najstarší žijúci na dedinách spomíname na roky päťdesiate, keď roľníci

za neplnenie kontingentu vajec, obilia, mlieka, boli nespravodlivo odsúdení na nútené práce do hôr, do baní, do väzenia, rozkradli im majetok, znárodnili im domy alebo zničili. Bol doteraz za túto skazu vôbec niekto potrestaný? Nikto. Potom roľníci pracovať s pôdou na JRD nechceli, odchádzali za prácou do miest, a tak urobili aj ich potomkovia. Tí po smrti svojich rodičov prichádzajú do dedín iba na víkendy, záhrady menia na bazény, rodiace ovocné stromy vyrúbali, a teraz čakajú na kamióny potravín z cudziny.

Česko a Poľsko sú pre nás zásobárne mlieka, ale asi 10-tisícové stádo našich kráv čaká na ortiel - niektoré na vývoz za hranice a ostatné budú prešľapovať pred bitúnkami. Slovenské polia majú dost' miesta na pestovanie olejnatých plodín, no rastlinné jedlé oleje dovážame zo susedného Maďarska, aj ich nevykrmené kačice nám chutia. Čo sa stane, ak 820 kamiónov potravín denne k nám prúdiť prestane? Nerysuje sa pre nás čierny obraz?

„Pouličné spravodajstvo“, pred Lidlom sa skončilo, lebo niekto z davu skríkol: „Už otvárajú, vajčeka budú, nedeľa bude s koláčmi!“

Stárež na dedinách dozrieva, mládeži sa manuálne robiť nechce, túži po úradníckej stoličke, sedieť za okienkom a rozdávať rady. Každému sa neujde, aparát je prebujnelý. Hovorí o tom aj stredoškólači po maturite na stredných odborných školách: zostávam sedieť v mamehoteli, chodím na príležitostné brigády, mám sa bohovsky, pracujem v štátnom úrade, kde si môžem počas práce aj zdriemnuť, ja si stihnem urobiť manikúru, mne sa ušla úradnícka stolička, a keď stránky nechodia, čítam hoaxy a všeličo iné, z nich som sa dozvedel tieto zaujímavé veci: nikto nesmie prepadnúť, každý zmaturoje, a toto prichádza aj k nám spolu s úpadkom vedomostí. S ďalšou novinkou majú možnosť stretnúť sa čitatelia v časopise Plus 7 dní. Vraj ktosi sa usiluje vytvoriť špeciálny jazyk pre ľudí bez rodu (transgender), čím by pribudlo v slovenskom jazyku zámeno „en“.

Rodovo neutrálnym jazykom sa zaoberá aj Európsky parlament už od roku 2008. Voči tejto budúcej novinke zaujme väčšina ľudí u nás konzervatívny postoj, lebo vidí v nej hanobenie nášho jazyka. Aký postoj budú mať k tejto otázke slovenskí jazykovedci? Čo by povedali štúrovci na túto hlúposť, keby žili?

T. č. Slovensko musí riešiť dôležitejšie veci než vyššie uvedené: hospodársku krízu, sebestačnosť, a výchovu takej generácie, ktorá bude si vážiť a milovať nielen prácu duševnú ale aj telesnú, tieto dve spojené nádoby.

Dnešná mládež nemala od koho zdediť pracovné návyky, o čom svedčí aj novinová reklama. Na nej mladá obchodníčka predvádza pracovné náradie - hrable. S nesprávnym uchopením hrablí zubami nahor namiesto nadol. S nevhodným uchopením hrablí pracovali aj brigád-

nici na jednej ulici v Trnave. Na otázku, prečo tak držia hrable, študentka odpovedala: „Takto to ukazuje novinová reklama, a tak je to pohodlnejšie“.

Brigádnikom chýbala zručnosť, obratnosť, k čomu treba viesť deti od malička. Bez nich nezavesíš doma obraz, nenabrúsiš nožik, nezavesíš záclonu, vypálenú žiarovku neodmontuješ, chýbajúci gombík neprišiješ, roztrhnuté šaty nezašiješ atď. Na tieto maličkosti, i keď pre potrebné, treba volať služby? Veď sa nedoplatíš! Strácaš peniaze aj čas.

V nadobúdaní zručnosti detí treba ďalej pokračovať na 2. stupni ZŠ, a to zavedením hodín pracovného vyučovania, ale iba na školách, kde sú na to predpoklady: postavené skleníky, vymerané polička, dielne, potrebné pracovné náradie, a vynikajúci zapálený odborník, ktorý bude vyučovať na hodinách pracovnej výchovy.

Posledná požiadavka je dnes ťažko splniteľná, takého človeka ťažko nájdeš.

Pracovné vyučovanie (dvojhodinovka) sa praktizovalo u nás na Slovensku v minulosti v 60.-80. rokoch a výsledky boli vynikajúce. Tie dosahovala aj ZŠ v obci Pata v okrese Galanta vďaka obetavému odborníkovi, učiteľovi Štefanovi Vaškovi.

ANTÓNIA KORCOVÁ

Súčasnú životnú podmienku sa pre každého z nás v posledných mesiacoch, týždňoch a dňoch rýchlo a nečakane komplikujú. Správy nás informujú o ohrozeniach nášho zdravia, života, vojenskom konflikte za našou východnou hranicou, o vysokej inflácii a o hroziacom nedostatku energií a ich drahoste. Kým pred voľbami 29. apríla 2019 vložili mnohí s nadšením nádej do súčasnej politickej reprezentácie, optimizmus sa rýchlo vytratil a my hľadáme riešenia pre voľby komunálne a regionálne, ktoré nás o pár týždňov čakajú a tiež riešenia pre najbližšie týždne a mesiace ako žiť a prežiť zimu a zabezpečiť svoje základné existenčné potreby. Čoraz viac zisťujeme, že pomôcť si musíme predovšetkým sami a spoliehať sa musíme predovšetkým na seba, svojich najbližších a sľubom politikov, ktorí nám tu od roku 1945 až do súčasnosti sľubovali, že vyriešia všetky naše problémy, že stačí sa na nich spoľahnúť a my si budeme šťastne a spokojne žiť, len dočasne pre úspešné a skvelé zajtrajšky sa nám treba trocha uskromniť, veriť nemôžeme. Dnes nie je treba veľa dôkazov, aby sme sa presvedčili o tom, že nás klamali a klamú, že nie je možné im veriť, pretože oni majú na zreteli predovšetkým vlastné výhody a prospech. Spoločné pokladnice sú čoraz prázdnnejšie a my budeme musieť čoraz viac premýšľať

Je ešte východisko zo súčasných problémov?

a tvrdo pracovať, pretože umelo vytváraný blahobyť, na úkor minulosti a budúcnosti, je nenávratne preč a všetko čo budeme chcieť mať si budeme musieť zaslúžiť a zaplatiť za skutočné, vysoké ceny.

Za mnohé si môžeme sami. Zborili sme základy našej civilizácie, ktorá vyrástla na kresťanských princípoch. Vďaka zodpovednému životu tisícov jednoduchých, pracovitých ľudí, ktorí statočne žili a pritom vytvárali a chránili hodnoty duchovné i materiálne, aby zabezpečili aj v ťažkých životných podmienkach dôstojný život sebe, svojim blízkym i všetkým okolo. Ktosi zboril základy na ktorých táto civilizácia stáročia prirodzene stála a úspešne fungovala. Pohrdli sme múdrosťou, čestnosťou, spravodlivosťou, pravdou, láskou, obetavosťou, službou... Najprv sme to spochybnili vnesením chaosu a neporiadku a dnes už aspoň v našej krajine aj v krajinách Západnej Európy väčšina ľudí sa správa a žije akoby Boha nebolo. Žiaľ aj mnohí takí, ktorí sa ešte za kresťanov pokladajú, ale

kresťanskými hodnotami v praxi a v živote pohrdajú. Mnohí celé desaťročia žili z rozkladu hodnôt, ktoré spoločnosť aj Cirkev pre dobro všetkých budovali a mnohí boli napojení aj na cirkevné peniaze, ale žili z rozkladu Cirkvi, spochybnovania hodnôt, hlásali akési nové učenie postavené na polopravdách a pohrdali hodnotami, ktoré ohlasoval Ježiš a položil za ne svoj život a Cirkev ich od neho prijala.

Sme svedkami toho, že nielen v krajinách Západnej Európy, kde úpadok kresťanstva nastal skôr ako v našej krajine, ktorú od toho paradoxne uchránila železná opona, dnes aj u nás nastáva rozklad všetkého čo tu fungovalo a akoby to bolo zodpovedným jedným. Dnes utekajú viacerí od zodpovednosti, ktorú ešte pred pár mesiacmi prijali, možno nevedia ako ďalej. Z výpredaja a z nepodložených dotácií, na ktorých sa svojim vkladom podieľame a ktoré aj tak budeme nútení splácať, sa fungovať trvale nedá. Treba všetko zodpovedne budovať, spravovať a udržiavať. Vynaložiť pre to úsilie a prostriedky. Ak Cirkev dnes niekde ešte funguje, je to možno pre silne angažovaných a obetavých jednotlivcov a osobností, ktoré sa nedajú zlomiť tlakom zvonku ani z vnútra. Ale či si to pripustíme alebo nie, faktom je, že sme svedkami úpadku Cirkvi v kvantite i v kvalite. Namiesto tvorivého človeka, ktorého stáročia budovala Cirkev podľa princípov Ježišovho príkladu a učenia je tu v súčasnosti bezduchá masa, ktorá nedokáže byť prítiažlivá a sme svedkami že ju z rozličných dôvodov opúšťajú naši potomkovia, či rovesníci, ktorí hľadajú šťastie v pôžitkoch, materiálnych hodnotách, konzume... Aj Cirkev zmenila taktiku, namiesto formovania tvorivého a obetavého človeka žijúceho svoj vzťah s Bohom vsadila na pokus stať sa prítiažlivou na princípoch sveta. Pokúša sa upútať zážitkami, aktivitami, hudbou, krúžkami, stretnutiami... Ale život ide mimo nej. Myslím si, že Ježiš učil ľudí predovšetkým zodpovednému vzťahu s Bohom a životu s ním. Životu podľa princípov cez Mojžiša daného desatora a podľa jeho učenia lásky a obety. Kresťania akoby boli bezduchou manipulovateľnou masou ľudí, ktorú sa niekto úspešne usiluje ovládnuť cez čudné médiá pre svoje nízke a prizemné ciele, ktoré s kresťanstvom nemajú nič spoločné. Namiesto toho, aby boli svetlom a soľou sveta, strácajú sa vo svete a v centrách konzumu a vytrácajú sa z chrámov. Mocní a bohatí podľa svojich chůtok manipulujú davom tam, kam ho potrebujú nasmerovať. A tak sa mi zdá, že aj v Cirkvi máme namiesto tvorivých osobností, masu nevierohodných konzumentov.

Pohrdli sme životom a žitou vierou, ktorá náš národ formovala od príchodu sv. Cyrila a Metoda a iné európske národy ešte dlhšie. Naša civilizácia vyrástla a je tu len preto, že prijala živé kresťanstvo. Dnes ním mnohí pohrdajú otvorene, iní ho tolerujú a niektorí na ňom parazitujú.

Ale minulosť, vďaka Bohu, vymazať celkom nedokážeme. Na nej môžeme budovať svoju prítomnosť a budúcnosť, inej cesty nie je. Tie nové čudné experimenty vedú do priepasti, ako to povedal jeden ekonóm, ktorej hĺbku dnes ešte celkom nepoznáme, ale on to hovoril v materiálnej rovine, ja sa to pokúšam vidieť v rovine duše a ducha. Ak odstránime vozu kolesá on nepôjde rýchlejšie aj keby sme si to veľmi priali. Prirodzenosť nie je možné odstrániť bez negatívnych katastrofálnych dôsledkov.

Pohrdli sme vzdelaním, školy sú na biednej úrovni a kto sa chce vzdelávať hľadá cesty v zahraničí alebo v samovzdelávaní. Okrem najzákladnejších poznatkov a cudzích jazykov školy ponúkajú veľmi málo v oblasti prírodovednej i humanitárnej. Tiež atmosféra v nich je dusivá. Kto sa dnes vzdeláva zodpovedne vo svojej viere?

Pohrdáme kultúrou, umením, tradíciami a to čo sem preniká s veľkými dotáciami len degeneruje a degraduje. Aká je úroveň kresťanskej kultúry?

Pohrdáme morálkou, chceme si žiť po svojom podľa vlastných predstáv a rozhodnutí, za ktoré odmietame preberať zodpovednosť.

V zdravotníctve pribúda chorôb, lekári sa domáhajú svojich práv, odmietajú liečiť, ak tak cez telefón, počítajú...

Situácia v doprave jazdiť chceme ale dopravné predpisy ignorujeme. Len v prvý školský deň v Trnave vážne zrazila vodička štyri mladé dievčatá na prechode napriek tomu, že im svietila zelená na semafore. Ako chceme dosiahnuť dodržiavanie základných pravidiel ľudského spoločenstva?

Na čo čakáme? Môžeme padnúť ešte hlbšie v našej biede? Aká je morálna úroveň našich rodín, nášho národa? Čo prezrádzajú štatistiky? Veríte ešte stále táraninám o lepšej budúcnosti či svetlejších zajtrajškoch? Stačia vám pred voľbami sľuby politikov, alebo sa dokážete pozrieť na ich život, podľa akej morálky žijú a na to, čo už dokázali pre spoločné dobro urobiť? Ak vás o tom ešte bude niekto presvedčať, že všetko sa iste zmení a bude dobre, dobre zväzte či mu uveríte. Jedine Pravda nás môže oslobodiť, ale my jej musíme uveriť a otvoriť jej dvere nášho srdca, napriek tomu, že je iná než sú naše predstavy o nej. Ona tu je a čaká či ju prijmem, alebo ňou budeme stále pohrdáť. Bez nej nemôže do nášho života prísť ani Láska a Dobro, len egoizmus a ten je zničujúci pre človeka, rodinu, národ, spoločnosť i svet. Zamyslime sa, milí priatelia, komu a čomu uveríme a koho budeme počúvať a ako sa zachováme. Dnes, keď už ani médiá nesľubujú úspešné a pekné zajtrajšky, ale sú plné správ, ktoré naháňajú strach, zväzme svoje konanie zodpovedne. „A keď slepý vedie slepého, obaja padnú do jamy.“/Mt. 15,14/

ĽUDOVÍT KOŠÍK

Prosba k priaznivcom Kultúry

Najľahšia forma podpory nášho časopisu je predplatné, z ktorého príjem je predsa len o málo väčší ako zo stánkového predaja.

Predplatiť Kultúru si môžete jednoducho na e-maile: Ganisinova.Renata@slposta.sk

Nepoľavujte v ušľachtilom úsilí, prispajte na číslo účtu Kultúry v Slovenskej sporiteľni

IBAN

SK690900000000000170427664

V tomto roku si pripomíname dva, resp. tri míľniky spojené s obnovou štátnej samostatnosti Slovákov – vznikom druhej Slovenskej republiky. Ponajprv vyhlásenie zvrchovanosti Slovenska, potom prijatie ústavy SR a napokon samotný vznik republiky 1. januára 1993. Občanom ich však, okrem kalendára, nič nepripomína. Štátni, verejní, cirkevní predstavitelia i médiá, svorne mlčia. Je to ohromný kontrast oproti hlučným až dotieravým oslavám vzniku Československa – zaniknutého štátu, v ktorom boli Slováci len podnájomníkmi. Okrem toho, ľudia sú dnes zahltení negatívnymi správami: zdražovanie, vírusy, vojny, tragédie. V takej atmosfére len sotva možno pozdvihnúť ducha človeka k čomusi slávnostnému, uvedomiť si význam historických momentov. No my sme si ho uvedomili a preto dnes sme tu, v Černej, posvätnom mieste Slovákov.

Slovensko nie je iba fľak na mape Európy a Slováci neboli len národom roľníkov a drotárov, ako ich niekedy vykresľovala neprajná propaganda. Slovensko je stred Európy, súčasť západnej civilizácie, stará kultúrna krajina, kde jestvuje minimálne poldruha tisícročia nepretržitá sídlisková kontinuita. Povedané inak, stále ju ktosi obýval a kultivoval, nikdy tu nebolo vzduchoprázdno. Slováci nie sú nomádi, ktorí prišli z púšte, sú autochtónni. Slovensko dalo sebe i svetu veľké osobnosti. Ba čo viac, bývalo útočiskom rôznych skupín nábožensky, politicky rasovo prenasledovaných. Poetka Zlata Solivajsová o tom aj zložila báseň s príznačným názvom, Slovensko – Veronikina šatka.

Slováci prežili vyše tisíc rokov bez vlastného štátu. Kým iné, väčšie národy zmizli z mapy dejín, oni sú stále tu. Už to je mimoriadny úkaz. Rovnako mimoriadnym úkazom je však kontinuita popierania samourčovacieho práva slovenského národa zo strany mocností, susedov a napokon odpor voči samostatnosti z radov vlastných ľudí.

Pre Uhorskú štátnu moc od konca 19. storočia boli Slováci (buta)tóti, menej cenné etnikum, tam kdesi vo „Félvidéku“, ktorého jedinou perspektívou je pomadařčiť sa. Ani vládnica česká politika po roku 1918 nevnímala Slovákov ako osobitný národ s právom na vlastný osud, len ako súčasť fiktívneho „československého“ (v praxi českého) národa. Až pod medzinárodným tlakom, v jeseni 1938 mu toto právo uznala. Išlo však len o vynútený a dočasný krok. Benešova politika v exile pokračovala v rigidnom českoslovakizme a antislovakizme, povzbudená podporou zo strany víťazných veľmocí.

Preto so zánikom prvej Slovenskej republiky akoby zaniklo právo Slovákov na samourčenie. Keď sa po roku 1947 Európa a svet rozdelili do dvoch blokov, východného a západného, veľmoci sa napriek nezmieriteľnej rivalite zhodli na tom, že existencia Československa má byť trvalá. Memorandá, apely či žiadosti slovenských exilových organizácií, vrátane Svetového kongresu Slovákov (SKS), tak padali nahlucho. USA i ZSSR vyslovovali podporu dekolonizačnému procesu v Treťom svete, osamostatňovaniu rôznych afrických kmeňov, no Slováci mali pre svet ostať len ako „Čeko“. Demokratické samourčovacie princípy veľmoci podporovali vždy len do tej miery, do akej vyhovovali ich

záujmom. Neprajný postoj americkej politiky voči Slovákom napokon ilustruje aj čechoslovakce zameranie Charty 77 i vysielacia Slobodná Európa; ten vytrvalo odmietal zriadenie osobitného slovenského vysielania, hoci toto mali utláčané národy ZSSR či Juhoslávie. Bolo priam komické sledovať, ako tí istí redaktori podporovali samostatnosť Slovincov či Chorvátov od Juhoslávie – aj za cenu vojny a ľudských obetí –, ale upierali či zosmiešňovali ho v prípade Slovákov, ktorých označovali za štváčov, kriklľúňov či separatistov.

Dejiny sú predovšetkým dejinami ideí a ich naplňania. Idea slovenskej samostatnosti vo verejnom priestore žila len v exile. Slováci na Západe boli desiatky rokov v podstate jednotní v požiadavke, že Slovensko má byť samostatným štátom. Nič viac, nič menej. No vývoj na domácej pôde bol komplikovanejší. Takmer

MARTIN LACKO

17. júl a jeho význam v dejinnom kontexte

polstoročie neslobody od roku 1945 podlomilo národné i historické sebavedomie; v myšliach ľudí vytvorilo mentálny blok, že Slováci sú vraj príliš malí, slabí, ekonomicky neprežijú. Bola tu i polstoročná skúsenosť z brutálneho prenasledovania Slovákov pod kepienkou tzv. ľudáctva, buržoázneho nacionalizmu či separatizmu. Tisíce Slovákov bolo odvedených do ZSSR, stovky odstrelených partizánmi či odsúdených len za to, že sa angažovali – alebo len boli obvinení že sa angažovali – za Slovensko, jeho práva a pravdu. Bol to ten najťažší politický hriech, aký sa dal myslieť. Na ilustráciu len dva príklady: Trenčania Ivan Štelcer a Jozef Jančovič začiatkom 50. rokov písali memorandá OSN a západným mocnostiam, aby uznali právo Slovákov na samostatnosť; nikoho nezabili, nič neukradli, nerobili špionáž, no keď im na to ŠtB prišla, obaja dostali doživotie a zvyšok skupiny drakonické tresty. Ešte na sklonku socializmu, v roku 1988, teda už za gorbačovskej perestrojky, dostal Ivan Polanský z Dubnice nad Váhom štyri roky nepodmienečne len za to, že samizdatovo vydal zborník dobových článok o prezidentovi Tisovi. Povedané prosto – bola tu niekoľkogeneračná skúsenosť, že za národ a pravdu sa neoplatí bojovať, obetovať. Skôr opačne – lepšie sa žilo vždy tým, čo šli s mocou, proti národu. V takých ťažkých pomeroch sa myšlienka samostatnosti Slovákov mohla udržovať len u pamätníkov prvej SR, osobitne u politických väzňov. Verejne sa o nej mohlo začať hovoriť až po r. 1989. Bolo to kúzelné, no veľmi krátke obdobie náhleho uvoľnenia, keď u nás bola sloboda slova i zhromažďovania. Do médií pustili iný než oficiálny názor a za historickú publikáciu vás nezavreli do väzby. Dalo sa písať a otvorene hovoriť aj o historických krivdách na Slovákoch. Otvorili sa témy násilnej maďarizácie, polonizácie, čechizácie, asimilácie Slovákov, gulagov, Malej vojny, no predovšetkým sa dalo hovoriť o prvej SR a Dr. Tisovi. Skúsenosť pamätníkov

bola jednoznačná: Slováci sú schopní samostatnej existencie. To bola kľúčová myšlienka, ktorá sa mohla realizovať len v slobodných pomeroch.

V júni 1990 sa konali prvé slobodné voľby po 55 rokoch. Medzinárodná atmosféra bola národným myšlienkam vcelku prajná. Cestu k nezávislosti si hľadali národy ZSSR i Juhoslávie. V prvých voľbách však ešte ani jedna z kandidujúcich politických strán nemala v programe samostatnosť. A tá, ktorú ju mala a ako prvá s ňou vyšla do ulíc, ešte v decembri 1989 – Hnutie (národnej rady) za oslobodenie Slovenska na čele s F. Kollárom z Nemecka – nebola k voľbám pripustená. Práve kvôli tejto požiadavke. Paragrafy o „rozbíjaní“ čl. republiky ostávali totiž stále v platnosti. Hľadal sa teda iný vhodný pojem než „samostatnosť“, heslo, ktoré by bolo dostatočne razantné, zrozumiteľné,

dokument. Zvrchovanosť však neznamenala samostatnosť. To aj jej protagonisty často zdôrazňovali – už len preto, aby sa vyhli obvineniu z rozbíjania Československa. Išlo o „národnú svojprávnosť“, t.j. oprávnenie vytvoriť si suverénny národný štát, rovný iným národným štátom svetového spoločenstva. (A tak v ďalšom vývoji prirodzene smeroval k štátnej nezávislosti; teda aj obsah pojmu zvrchovanosť nadobúdala iný rozmer ako na počiatku).

Veľmi dôležitú rolu zohrala aj iniciatíva SSI Korene Za zvrchované Slovensko z 11. septembra 1991, ktorá zjednotila viaceré relevantné národné subjekty, pritiahla spoločensky známe a vážene osobnosti. Vo výzve sa o.i. píše: „Nastal čas rozhodnutia. Už nemožno odkladať uskutočnenie základného práva na štátnu zvrchovanosť... len takto sa môže SR ako rovnocenný

II. sa k Slovensku správal ako k osobitnej krajine. O rok, na Veľkú noc 1991 biskupi zas vyhlásili: „Sme s vami jednotní v presvedčení, že slovenský národ, tak ako každý iný, má právo na samostatný život a že jedine on môže a smie plnoprávne rozhodnúť o svojich ďalších osudoch... Nikto mu nemôže mať za zlé, keď sa zákonnými a ústavnými cestami a prostriedkami usiluje o svoju národnú a štátnu zvrchovanosť...“ Kardinál Jozef Tomko z Ríma v apríli 1991 vystúpil pred poslancami NRSR, kde nepriamo no zreteľne naznačil podporu slovenských štátoprávných snáh.

Na pôde slovenského zákonodarného orgánu – Slovenskej národnej rady – došlo v priebehu rokov 1991 – 1992 k niekoľkým neúspešným pokusom o vyhlásenie zvrchovanosti, resp. aspoň o začatie diskusie na túto tému. Parlamentná väčšina VPN – KDĽ – DS to však vždy zamietla. Až výsledky volieb v júni 1992 priniesli zvrát. Národne orientované subjekty získali jednoznačnú prevahu nad stúpcami federalizmu. Nová koalícia HZDS – SNS prejavila ohotu tento krok konečne schváliť.

Návrh textu Deklarácie vyšiel 15. júna v denníku Koridor podpísaný predstaviteľmi KSI R. Kaliským, D. Machalom, P. Štrelingerom a M. Tkáčom). V definitívnej podobe prišla na rokovanie pléna SNR ako jediný bod tretej schôdze v piatok 17. júla 1992. Jej text prečítal predseda SNR Ivan Gašparovič a ako prvý v rozprave vystúpil premiér Vladimír Mečiar. Okrem poslancov a členov vlády v pléne SNR sedeli aj arcibiskup a metropolita Slovenska Ján Sokol, predseda Matice Jozef Markuš, predseda Svetového kongresu Slovákov Marián Šťastný, poslanci EP a ďalší hostia. Na návrh poslanca SNS Vladimíra Miškovského sa hlasovalo menovite: „Som za deklaráciu“ „Som proti deklarácii“. Hlasovať sa začalo o 12. 05 hod. Deklarácia bola schválená veľkou väčšinou hlasov – 113 zo 150. Proti bolo 24 poslancov za KDĽ a maďarské Spolužitie, zdržali sa desiat (maďarské strany a traja z SDE).

Aj keď Deklarácia nebola právnym dokumentom, jej politický dosah bol obrovský. Smerom dovnútra, ale aj navonok – k Európe, k svetu. Jej text bol stručný a vecný, jadrom bola veta: „V tejto historickej chvíli deklaruje prirodzené právo slovenského národa na sebaurčenie tak, ako ho zakotvujú aj všetky medzinárodné dohody a zmluvy...“ Slovenská politika tak po 150 rokoch rôznych petícií, memoránd, prosbopisov svoje neodňateľné práva už viac nežiadala a nepýtala, ani jej ich žiaden hegemon „milostivo“ nedával, ale si ich sama konštatovala, vzala. Slovenská gamitúra na čele s V. Mečiarom využila dejinný moment. Ak by vtedy politici zaváhali, mohli neskôr skončiť ako tí katalánski – vo väzení, s pokutami či na úteku, v exile.

Deklarácia bola zároveň prvým oficiálnym dokumentom prijatým SNR, ktorý sa sústreďoval výhradne na problematiku suverenity Slovenska. Bol to krok, ktorým podporil vážnosť slovenských požiadaviek. Ukázalo sa, že ani federácia, ktorú si Slováci vybojovali v pamätnom roku 1968, nemôže stačiť. Aj v dátume bola symbolika. 17. júl akoby dokončil, dotiahol to, čo odštartoval

17. november: zápas o väčšiu mieru ľudskej, spoločenskej a národnej slobody. Tiež možno spomenúť, že zvrchovanosť bola vyhlásená na tom istom námestí a v tej istej budove ako prvá slovenská samostatnosť 14. marca 1939.

Po júnových voľbách a prijatí Deklarácie bola už federácia v stave „klinickej smrti“, čo naznačila aj jej posledná veta, podľa ktorej je Deklarácia „základom suverénneho štátu slovenského národa“.

Väčšina obyvateľstva prijala tento krok SNR s radosťou, resp. s uspokojením. Dôkazom podpory boli aj veľké zástupy občanov, ktorí sa spontánne zhromaždili pred budovou SNR na Župnom námestí a na námestí SNP, a napokon aj vyzváňanie zvonov či zapalovanie vatier zvrchovanosti v onen večer, z ktorých sa vyvinula milá tradícia.

Radosť Slovákov však nezdíľala americká politika, ktorá už v tom čase pokladala Slovensko za pevnú súčasť svojej mocenskej sféry. Americké ministerstvo zahraničných vecí opakovane obviňovalo Slovákov a Slovensko z porušovania ľudských práv, ba z „fašizoidných“ tendencií. Táto falošná dikcia sa prejavila

potom aj u západných, novinárov. Dochádzalo priam k demonizácii Slovenska a jeho predstaviteľov. Paralele s tým prebiehala medzinárodná kampaň voči VD Gabčíkovo, v ktorej bol tiež výrazný protislovenský osten. V kontraste s tým bola glorifikácia Václava Havla, ktorý svoju abdikáciu z postu prezidenta ČSFR oznámil práve pod dojmom Deklarácie, večer 17. júla.

Ako si všimli aj najstaršie krajské noviny v USA, Slovák v Amerike, spoločným menovateľom útokov proti Slovákom bola „protislovenská nenávisť“, niekomu veľmi prekážalo, „že Slováci túžia po suverenite“. Dnes, po 30 rokoch môže historik konštatovať, že útoky z cudziny boli znamením že Slovensko si stráži svoje práva a záujmy, a teda je na správnej ceste...

Čo dodať na záver? Deklarácia ani následné obnovenie štátnosti nebolo dielom jedného človeka, ani malej skupinky aktivistov, ktorí údajne rozhodli „bez mandátu“, ako by nám to dnes ľživo podsúvajú médiá a oživená protislovenská propaganda.

Poznáme mená a tváre najznámejších protagonistov 17. júla – V. Mečiara, Ivana Gašparoviča,

Jozefa Prokeša a ďalších. Tito, ako politickí predstavitelia na seba vzali bremeno historických rozhodnutí. No 17. júl to nie sú len tváre z balkóna SNR. Treba pripomenúť, že zvrchovanosť bola dielom veľkého množstva národovcov, vlastencov – doma i v exile. Ak berieme exilové, spomeňme aspoň najaktívnejšie – Kanadskú slovenskú ligu, SKS, švajčiarskych, austrálskych či maďarských Slovákov. Ak domáce pomery, bol to ešte širší diapazón rôznych spolok, iniciatív, združení, i politických strán. Medzi rozhodujúce „ľadoborce“ už v r. 1990 patrili Štúrova spoločnosť, spomenutá SSI Korene, Matica slovenská, Spoločnosť Andreja Hlinku, NEZES či v máji 1992 Kongres slovenskej inteligencie, ktorý ukázal obrovskú šírku podpory zo strany inteligencie. Tiež neformálne iniciatívy ako Za tú našu slovenčinu, 61 krokov k slovenskej identite, Šurianske zhromaždenia a ďalšie. Z malých politických strán Hnutie (národnej rady) za oslobodenie Slovenska (F. Kollár), Slovenské národnodemokratické hnutie (P. Brňák), SLS (J. Prokop), Slovenská národná jednota (S. Pánis) či SKDH (J. Klepáč) a samozrejme

SNS ako najznámejšia národná sila na parlamentnej pôde.

Veľkú, podnes nedocenenú rolu v prebúdzaní ľudu i politikov zohrala aj národná tlač: časopisy Zmena, Nový Slovák, Slovenské ozveny, 23:55, Hlas Slovenska Slovenský národ, Slovenský zvon, Slovák a národná jednota, Slovák Express, Slovač, Koridor, Sloboda, Slovenské národné noviny či Literárny týždeň; z exilových Kanadský Slovák, Slobodné Slovensko, Slovenský štít, Zvesti či Horizont a i. Nezabúdajme ani individuálnych „bežcov“, ktorí slovenskú ideu prebojovali perom – z historikov najmä F. Vnuk, M. S. Ďurica, L. Deák, A. Hrnko, A. Magdolenová či J. Bobák; ten, mimochodom ako prvý navrhol vyhlásenie 17. júla za štátny sviatok. Z publicistov napr. J. Handžárik, V. Repka, M. Šášky, P. Valo, D. Slobodník, A. Brázda-Jankovský a i. Národná hrdosť sa prebúdzala aj obrazmi, maľbami. Treba preto pripomenúť aj výtvarníkov ako napr. I. Pavlisko, M. Stano, M. Glonďa, A. Mišanek, M. Vavro a i. Osobitne tiež hrdinských hladokárov za slovenčinu v r. 1990 – 1991... Pri spätnom pohľade vidno, že roky 1989 – 1992 boli vzácnym

obdobím, keď národné sily narastali – tento jav sa už potom neopakoval. Pamätajme na všetkých, ktorí priložili ruku k dielu; zomrelých si uctíme spomienkou či modlitbou...

Na ilustráciu vývoja a naplnenia slovenskej národnostnej idey možno použiť známe evanjeliové podobenstvo o robotníkoch vo vinici. Pán povolával robotníkov do žatvy po celý deň; jedni nastúpili hneď zrána, ďalší na poľudnie, iní až tesne pred fajrontom. No všetci dostali rovnakú plácu – jeden denár. Povedal by som, že aj s národným zápasom po strate štátnosti v roku 1945 to tak bolo. Jedni za právo Slovákov trpeli od začiatku, v najhoršom období vo väzniciach, exile, stratili životy, rodiny či zdravie. Iní utrpeli menej, pracovne, dobrou povestou, útokmi médií či rozkolmi v rodine; niektorí sa pridali až v samom závere, keď už bolo prakticky rozhodnuté. No všetci boli odmenení rovnako: vytvorením samostatného Slovenska. Nehádajme sa preto dnes, kto má väčšie zásluhy ale spoločne odovzdávajme národno-kultúrne hodnoty svojím potomkom, pracujme na budovaní historického povedomia a najmä na obnove stratenej slovenskej suverenity!

Od roku 1989 dodnes uplynuli viac ako tri desaťročia, Slovensko je na mape Európy od 1. januára 1993 opäť ako samostatný štát, ale slovenským elitám dodnes chýba intelektuálna i občianska odvaha na integrálny pohľad na slovenskú minulosť. Historici, nezáleží na tom, či sa venujú dejinám politickým, právnym, hospodárskym, cirkevným alebo intelektuálnym, pestujú a pripúšťajú len politicky korektné naratívy, poplatné súčasnej moci, a bojujú proti názorom každého, kto „canit extra chorum“. Po ošiali zo slobody a samostatnosti v deväťdesiatych rokoch sa v opačnom garde vraciame tam, kde sme už kedysi boli, tentokrát opäť raz vlastným pričinením.

Spomínam si, s akým nadšením i citovým rozpolžením som v roku 1991 bral do rúk antológiu Sfinga spieva pri jasličkách, v ktorej Teodor Križka vrátil Slovensku Karola Strmeňa, „krištál na zabudnutom ostrove“. Návrat literárnych diel kľúčových predstaviteľov slobodnej slovenskej kultúry však samozrejmy nebol a problematizujúci je dodnes. Najviac preň vykonal Peter Cabadaja Július Pašteka, prvý v Matici slovenskej, druhý vďaka Františkovi Mikloškovi vo vydavateľstve Petrus a vo vydavateľstve Michala Vaška. Ak dnes záujemca prekoná obavy a zájde dokamenného kníhkupectva, tak v ňom „exilového autora“ nenájde. Ak, tak len čírou náhodou. V internetovom kníhkupectve takého autora síce nájde, ale pri jeho dielach je väčšinou poznámka „vypredané“. Občas sa knihy exulantov objavujú v antikvariátoch, ich ceny sú však astronomické. Keď som bol v zopár kníhkupectvách, dostal som rozpačité i bohorovné odpovede: „Šprinc, meno tohto autora mi nič nevraví.“ „Eugen Löbl? To je kto?“ „Karol Strmeň, meno sa mi marí, neviem ho zaradiť.“ „Z Hronského nič máme, ale nik ho nekupuje.“ „Rudolf Dilong, niečo bolo, ale je beznádejne vypredané.“ „Imrich Kružliak, meno počujem prvý raz.“ „Andrej Žarnov? Fašistickú literatúru nepredávame!“ A to všetci maturovali zo slovenčiny, niektorí majú na menovke hrdo napísané „Bc.“ či „Mgr.“. Na Ďuricu, Hrušovského, Mečiara, Mlynárika, Tomku, Vnuka či Zvonického som sa už radšej ani nepýtal.

Vlani bola storočnica Karola Strmeňa – verejný priestor exceloval mlčaním. Obrovské zahanbenie slovenským kultúrnym ustanovizniami vydavateľom pripravilo vydavateľstvo FACE vo Finticiach na Šariši: k 100. výročiu básnikovho narodenia Fórum alternatívnej kultúry a vzdelávania pripravilo druhé vydanie jeho básnickej zbierky Preblahoslavená. Redakčne ho pripravil Matúš Marcinčin,

ktorý doň ako doslov napísal zasvätený Magnifikat exulanta. Vydanie doplnia 37 farebných celostranových ilustrácií – ku každej básni jedna! – ktorých autorkou je Katarína Kvietiková-Bekéniová. Prvé vydanie vyšlo v roku 1977 ako 27. zväzok edície Lýra, ktorú redigoval Gorazd Zvonický a vydával Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda.

Keď Preblahoslavená vyšla, v štvrtoročníku pre slovenskú kultúru Most, jezuita Félix J. Litva o nej napísal: „Je to zbierka 37 spevov o Panne Márii. Nie s obsahom kostolných mariánskych piesní, hoci aj mnohé mariánske piesne majú krásny obsah. Strmeňove básne o Panne Márii sú hlbokými úvahami o úlohe Matky Božej v diele nášho vykúpenia. Strmeň vo svojich meditáciách o Panne Márii postupuje systematicky na základe Pisma a solidnej katolíckej mariológie. Pozerá na Preblahoslavenú Panu v zrkadle večného Božieho plánu spasenia, v ktorom Mária ako Matka Vykupiteľka-Syna Božieho mala svoje jedinečné postavenie. Na základe Božieho zjavenia rozoberá epizódu za epizódou život a úlohu Panny Márie ako spoločnice pri vykúpení dieťa jej Syna Ježiša Krista. Od starozákonného očakávania Mesiáša, ktorý má prísť na svet zo života Panny, cez Zvestovanie, Narodenie Pána, Útek do Egypta, Život v Nazarete, Kánugalijskú, Ukrižovanie, Zoslanie Ducha Svätého až po jej Nanebovzatie. Logicky a teologicky zdôvodnene opisuje v ľubozvučných veršoch dielo nášho vykúpenia a Máriinu účasť na ňom. ... Strmeňovo dielo je serióznym zahĺbením sa do Máriinho tajomstva a jeho majstrovským vyjadrením vo forme prekrásnych veršov. V mnohom pripomína Claudelovu náboženskú lyriku a jeho nesmrteľné zdramatizovanie tajomstva Zvestovania.“

Prvé vydanie vtedy v Hlasoch z Ríma glosoval aj Gorazd Zvonický: „Nám ide o poéziu par excellence, o poéziu plnú, posvätnú, mariánsku. – A zase teda o Panne Márii?... Hej, lebo ona je žena

najbližšia Bohu, bytosť najľudskejšia, a preto môže byť nevyčerateľným zdrojom inšpirácie pre umenie. V nej a okolo nej sa sústreďujú veľké a krásne tajomstvá stvorenia, života a spásy, ku ktorým sa samočinne povznáša ľudská myseľ, ozdobená šľachetnosťou a vybavená tvorivou silou. Kresťanský autor hlboko premeditoval a intenzívne prežil nábožen-

ské pravdy, ktorým dal navonok jednoduchú, ale dôstojnú formu, aby spokojne mohol na zbierku napísať venovanie, Mikulášovi Šprincovi, básnikovi a kňazovi podľa Srdeca Božieho, ktorý vznik týchto veršov sledoval a povzbudzoval s nezabudnuteľnou horlivou láskou. – Aj tu slávia svoje zasnúbenie duch a technika.“

Druhé vydanie predstavilo vydavateľstvo FACE slovami: „Karol Strmeň napísal básnickú zbierku Preblahoslavená ako osobnú a hlboko prežitú meditáciu o živote a význame Panny Márie pre človeka a pre jeho spasenie. Exulant, ktorý musel predčasne opustiť svoju matku, sa symbolicky spája s matkou všetkých kresťanov a nachádza v nej útočisko, vzor konania, nespočetné zdroje inšpirácie a nejedno tajomstvo. Vznešenú tému podáva kultivovanou viazanou poetickou rečou, ktorú pretkáva prvkami modlitby, piesní, prosebných žalmov a dramatickými úryvkami z evanjeliových príbehov. Kniha Preblahoslavená je básnikovým krédom, v ktorom si odrieka duchovné aj životné pravdy, utvrďujúc sa vo svojom mieste v pozemskom aj nadpozemskom svete. Strmeňova tragická smrť urobila z knihy básnikov testament, ktorým sa poďiarkuje význam tejto jednej z najväčších mariánskych básnických kníh slovenskej literatúry.“

Keď na prelome tisícročí Peter Chalupa (Petrus) vydal trojzväzkový výber z básnického diela Karola Strmeňa, ktorý prichystal Július Pašteka a jeho kľúčové preklady, vyslovil som túžbu, aby sa dočkali nového vydania aj jeho unikátne Návštevy, antológia zo svetovej lyriky. Reedíciu pripravila Matica slovenská v roku 2008. Som rád, že som bol pri ich prvom i druhom vydaní, hoci medzi nimi uplynulo neuveriteľných 36 rokov. Od tých čias nič: Strmeň sa vytratil, nevyšlo viac nič ani z jeho básnického diela, ani z jeho diela prekladateľského. Nič! Slovensko sa mu otočilo chrbtom, aj katolícke, aj národné, aj občianske. Až po dvadsiatich rokoch prišli Fintice, Matúš Marcinčin, Fórum alternatívnej kultúry a vzdelávania. Rímsky editor Karola Strmeňa msgr. Štefan Vrabec mi raz povedal: „Všetko v živote má svoj čas a svoj zmysel.“ Verme, že aj na Strmeňovo dielo raz dozrie čas a Slováci nájdu a pochopia jeho zmysel.

JOZEF M. RYDLO

Reflexie pri druhom vydaní Strmeňovej Preblahoslavenej

Matúš Marcinčin

Karol Strmeň –
krištál
na zabudnutom
ostrove

LIBRI
HISTORIAE
SLOVACIAE
Artes & Litterae
[VIII]

Zdalo by sa, že po štátnom zrušení organizácie Memoriál v decembri 2021 budú v Rusku zatvorené aj všetky pamätne miesta politických represii v ZSSR. Našťastie, nestalo sa tak. Katyňský pamätný cintorín – alebo memoriálny komplex Katyň v lese na území patriacom NKVD uchováva pamäť na masové hroby približne 6 500 ruských obetí stalinských represii v 30. rokoch a na 4 415 zajatých poľských dôstojníkov popravených roku 1940.

Rýchlovlak Lastočka Moskva-Minsk odchádzal z Bieloruského vokzala skoro ráno, a keď som sa prebúdza z polospánku, za oknami sa mihalo sviežozelené leto, brezy, a rovinatá krajina "Smolensčiny" tak nápadne pripomínajúca blízke Bielorusko. Vystupujem v Smolensku, prekvapuje ma dobre zabezpečená úschovňa batožiny. Taxikár ma bez zbytočných slov aj záujmu odváza niekoľko kilometrov za mesto.

Aké šťastie. V memoriálnom parku prebieha práve exkurzia pre študentov smolenského gymnázia. Mladí ľudia sú vnímaví, aj ich učiteľka hltá každé slovo sprievodkyne. Asi len raz sa ktosi nemiestne uškrnul, ale ironická poznámka sama okamžite doznela na takom pietnom mieste.

Krátkovlasá pani sprievodkyňa rozpráva o tragédiách, ktoré sa tu odohrali.

Krutosti sovietskeho režimu zaznamenávajú panely pozdĺž náučných chodníkov. Tie sa miestami dvíhajú do výšky ako mostíky – kráčame nad pietnym územím masových hrobov. Rehabilitácia obetí boľševických čistiek sa začala v ZSSR po roku 1953. Podľa Knihy pamäti politických represii „Smolenské martyrológium“ postihli na území Smolenskej oblasti politické represie vyše 32 000 ľudí. Veľká časť z nich bola odsúdená do väzby na dobu od niekoľkých mesiacov do 25 rokov. Vyše 8000 ľudí bolo odsúdených na smrť. K popravám dochádzalo obzvlášť v roku 1937, keď bol vydaný operatívny príkaz č. 00447, ktorý nariaďoval zakročiť proti bývalým kulakom, zločincovi a ďalším antisovietskym elementom. Táto kategória ľudí bola obvinená v neprítomnosti, bez možnosti podania odvolania. Podľa inštrukcií sa popravy mali vykonávať tajne. Na viacerých z týchto miest Smolenskej oblasti sa dodnes nachádzajú pamätníky obetiam, napr. na mieste popráv uväznených vo Vjazemskej alebo Roslavl'skej väznici.

Po rozsiahlych výskumoch v roku 1998 bolo na území „učastka“ NKVD nazývaného „Údolie smrti“ objavených 9 masových hrobov sovietskych občanov. Archeologické práce odhalili len útržky z tých tisícov stratených bez stóp: doslova útržky cárskych uniforiem (niekto si želal byť zastrelený a pochovaný práve tak), plechové hrnčeky, porcelán, hrebene, zubné kefky – to posledné, čo si vzali zatknutí do cely pred dňom očakávateľnej smrti. Práve tieto predmety sú vystavené v miestnom múzeu neznáme očiam svetovej verejnosti. Iba občas nám archeolo-

KATARÍNA DŽUNKOVÁ

Katyň

gické nálezy pomôžu odhaliť konkrétny osud: našla sa napríklad zubná kefka s menom vlastníka – Alexander Jakovlevič Kľavsk-Kľavin. Aspoň jeden čriepok z veľkej skladačky, jedna z mála odhalených identít v bezpočetných tragicky mlčiach anonymných masových hroboch. Alebo ženský hrebeň s vyškrapaným menom Volkova O. I.

Pani sprievodkyňa nám na digitálnych paneloch ukazuje elektronický katalóg obetí, kde je možné vyhľadávať konkrétne osoby. Na paneloch sa mihne aj spomienka na tra-

gicky zosnulého poľského prezidenta Lecha Kaczyńskiego.

Kráčame ďalej. Cesty vedú k centrálnemu pamätníku „Rasstrel“, ktorého autorom je sochár A. N. Kovalčuk.

Po ruskej časti prechádzame do časti poľskej. Pred vchodom tu vejú vlajky oboch štátov – navzájom takých blízkych, navzájom takých vzdialených. Všetko je udržiavané v piete. Akoby tu orol jednohlavý i dvojhlavý žili a umierali v zmierení. V poľskej časti sa vinie dlhý múr s menami obetí dôstojníkov.

Medzi nimi sa objavuje aj meno jedinej ženy: ppor. Janína Antonína Lewandowska (1908-1940). Stojí tu pamätník s katolíckym a pravoslávny križom, polmesiacom i Dávidovou hviezdou na pamiatku nositeľov všetkých konfesii, ktorí tu prišli o život. Napokon sa poľský vojenský cintorín začína alebo končí oltárom pod holým nebom. A stenou s nekonečným vodopádom mien. Okolo ležia hroby šiestich generálov s veľkými železnými križmi na starostlivo upravovanej trávě. Akoby tu ani križe nevládali od únavy stáť.

Na území memoriálu sa nachádza ešte múzeum venované poľsko-sovietskym konfliktom, obzvlášť vojne 1920-1921 s pripomienkou tisícok krasnoarmejcov, ktorí zahynuli v poľskom zajatí. Pred vchodom do celého komplexu sa nachádza model vagóna, v akom sa približne v rokoch 1920-1950 odvážali nepohodlné osoby niekoľko dní do gulagov na Sibír. V stiesnených podmienkach vo vagóne niekoľkými pričrami muselo cestovať aj vyše 30 ľudí, striedali sa, kto si smie ľahnúť na úbohú posteľ.

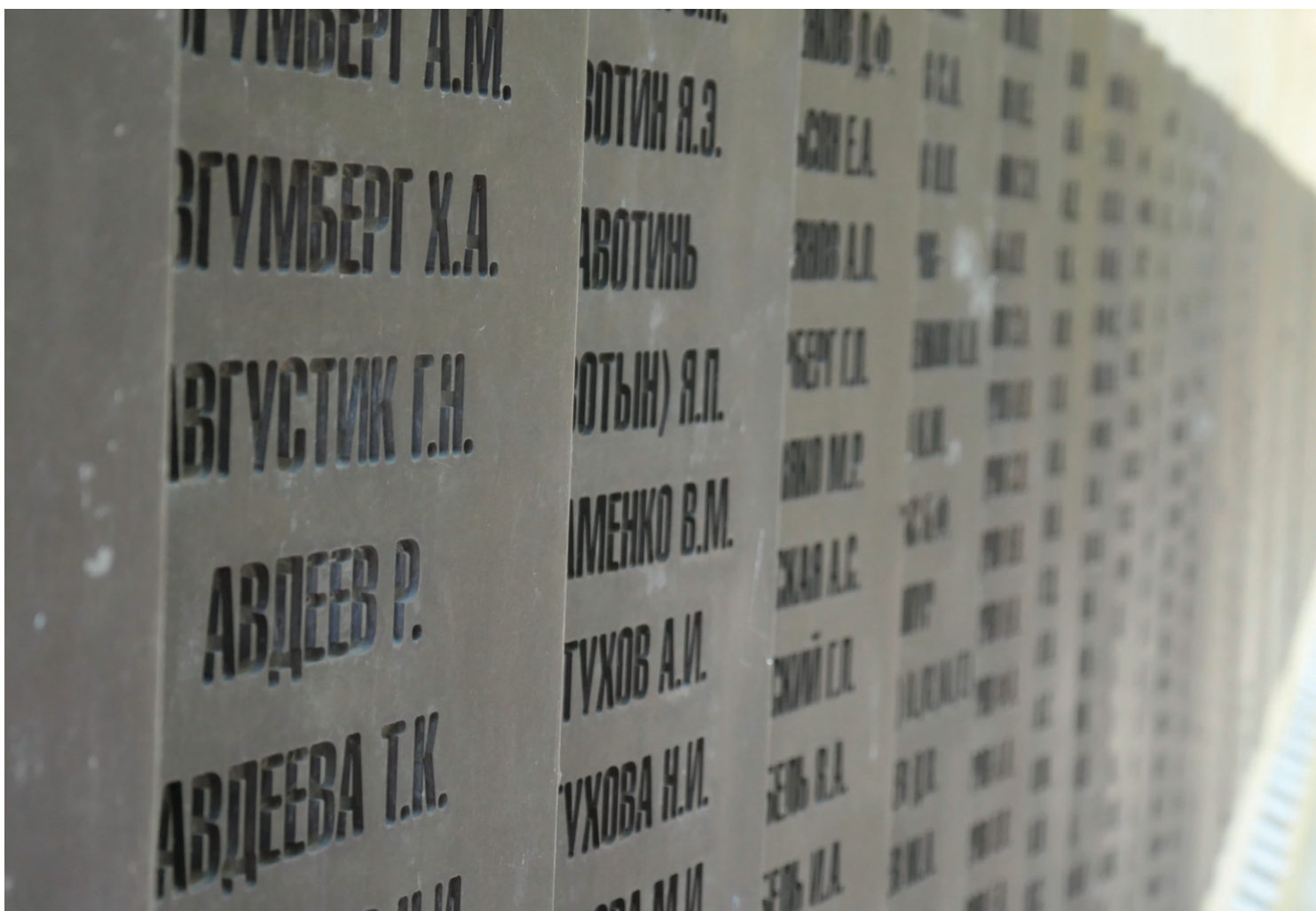
Zdalo by sa, že je to obyčajný, tajomný tichý smolenský les. Svieža zelená, štíhle tiene smrekov, odkvitnuté konvaliky, húština a pásy svetla. Z diaľky sa ozýva kukučka. Zvieratá netušia alebo možno tušia tragédiu, čo sa tu stala. Nie je to obyčajný les. Obsahuje utrpenie.

Prekvapujú ma iba komáre. Počas tuhej ruskej zimy som na ne úplne zabudla. Zosadajú na členky, ruky, tvár, sú agresívne, akoby v niečom pripomínali hmyz, ktorému boli vystavení väzni v sovietskych Gulagoch v močaristých oblastiach. Študentka gymnázia sa usmieva a dobrušne každému podáva svoj repelent. Je to iba naša drobná, smiešna bolesť, neporovnateľná s bolesťou, aká tu leží pod zemou.

Krátkovlasá pani sprievodkyňa sa potom s neskrývanou zvedavosťou pýta, odkiaľ som. Prekvapuje ju to – aj moja odvaha ísť až sem, na hranicu Ruska, a práve v tejto dobe.

Pri pohľade na toľkú smrť idú myšlienky prirodzene ďalej, do večnosti. Modlím sa v pravoslávnom chráme Kristovho vzkriesenia pri cintoríne. Do letnej oblohy hľadí bronzová socha biskupa Serafima Smolenského (Ostroumova), popraveného roku 1937 v Katyňskom lese.

Kupujem si na slnku vyblednuté brožúrky o Katyni. Kukučka ešte do lesných hĺbok volá svoju správu. Čo to počíta? Koľko tisíc ľudí tu zomrelo? Nasadám do maršrutky a jej volanie mi mizne za chrbtom.

Dvadsaťte storočie predstavuje ďalšiu kapitolu perzekúcií, ktoré svojím rozsahom a krutosťou sa nielen vyrovnávajú, ale v mnohomohľade prekonávajú, prenasledovania predchádzajúcich storočí. Pozornosť si zaslúžia aspoň tie najkrutejšie z nich: Mexiko, Španielsko, nacistické Nemecko (a v menšej miere oblasti pod jeho vplyvom) a napokon Sovietsky zväz a jeho satelity.

V Mexiku došlo k odluke Katolíckej cirkvi od štátu v r. 1857, cieľavedomé prenasledovanie však začalo až v r. 1914 – 1915, keď štát skonfiškovoval cirkevné majetky, zakázal všetky rehole a vyhнал všetkých cudzích (hlavne španielskych) kňazov a misionárov. V r. 1924 prezident Plutarco Elias Calles rozprúdil kampaň s cieľom „úplného vykorenenia kresťanstva.“ Kňazi boli vyhnaní, bohoslužby zakázané, cirkev prenasledovaná (mučeník bl. Michal Pro S.J.).

Všeobecná nespokojnosť sa prejavila v povstaní veriaceho ľudu (tzv. Cristeros), ktoré však bolo kruto potlačené. Pius XI. obvinil tlačové médiá slobodného sveta zo „sprisahania mlčanlivosti“, lebo ináč nebolo možno pochopiť ich ľahostajnosť a pasivitu k týmto krutým nespravodlivým opatreniam a zásahom. Náboženské pomery sa stali znesiteľnejšími po r. 1939 – 1940, keď marxistický režim obrátil svoju pozornosť na „sociálne reformy“ a začal znárodňovať americké naftové polia, britské fabriky a siahť na iné cudzie investície v Mexiku. Až potom demokratické veľmoci vyvinuli „tlak z vonka“ a skrotili socialistickú horlivosť mexických marxistov.

Podobné pohromy postihli Katolícku cirkev aj v Španielsku, keď v r. 1931, po páde vlády generála Prima de Rivera a po abdikácii kráľa Alfonza XIII., sa ujala moci republikánska vláda. Nasledoval smutno-známy scenár: jednostranné zrušenie konkordátu, odluka Katolíckej cirkvi od štátu, konfiškácia cirkevných majetkov, vyhnanie jezuitov, poštátnenie školstva, zákaz procesií a náboženských slávností, povinný civilný sobáš a pod. Prezident Niceto A. Zamora (1877 – 1949) vyhlásil: „Týmto opatreniami Španielsko prestáva byť katolíckou krajinou.“ Anarchisti a marxisti ničili a znesväcovali kostoly, útočili na Katolícku cirkev, náboženstvo, kňazov, mníchov a mnišky. Teror sa stupňoval a na prosebný hlas pápeža (encyklika *Dilectissima nobis*, 1933) nikto nič nedal. Keď toledský kardinál Segura kritizoval tieto krivdy, bol prinútený odísť do vyhnanstva.

Po voľbách v 1936, v ktorých zvíťazil tzv. ľudový front (komunisti, anarchisti, socialisti a republikáni), situácia sa podstatne zhoršila. Nespokojnosť v radoch armády viedla k vzbure vojska v Maroku a následne občianska vojna trvala skoro tri roky. Katolícka cirkev nemohla ostať pasívnou, alebo neutrálnou v zápase, ktorý bol veľmi otvorene protikatolícky, ako o tom svedčí štatistika obetí: 13 biskupov, 5.255 kňazov a seminaristov, 2.492 rehoľníkov, 283 rehoľníčiek, ako aj veľké množstvo veriacich laikov, ktorí zomreli v rokoch 1936 – 1938 násilnou smrťou. Okrem nich mučeníckou smrťou zomreli aj

ďalšie tisíce veriacich laikov. Údaje historikov a kronikárov o celkovom počte popravených sa pohybujú medzi 38000 a 72300.

Mnohí z týchto martýrov 20. storočia boli už vyhlásení za blahoslavených. Ján Pavol II. blahorečil počas svojho pontifikátu 473 španielskych mučeníkov. Pápež Benedikt XVI. v priebehu svojho relatívne krátkeho pontifikátu blahorečil 530 mučeníkov španielskeho červeného teroru (terror rojo). Pápež František blahorečil španielskych mučeníkov každý rok svojho pontifikátu a doteraz (posledná beatifikačná ceremónia sa konala 30. októbra 2021) beatifikoval viac než 650 mučeníkov.

Pod dojmom tragických udalostí v Rusku, Mexiku a Španielsku Pius

napriek týmto varovaniam v roku 1933 sa nacisti priblížili k moci a ich vodca Adolf Hitler sa stal ríšskym kancelárom.

Ostrý protikomunistický postoj nacistov pomýlil cirkevné kruhy vo Vatikáne. Videli v ňom „menšie zlo“ a v júli 1933 dokonca uzavreli s nemeckou vládou konkordát, ktorým mali byť zabezpečené práva a slobodný rozvoj Katolíckej cirkvi v Nemecku. Nacisti však svojvoľne obchádzali sľuby a záruky, ku ktorým sa v konkordáte zaviazali.

V januári 1937 prišli nemeckí biskupi do Vatikánu na oficiálnu návštevu ad limina. Poukázali na ťažké polozenie, v ktorom sa Katolícka cirkev nachádza a jednomyselne zdôrazňovali, že diplomatické protesty nestačia a je

kňazmi boli Poliaci. V Dachau ich bolo okolo 1700 a z nich asi polovička tam aj zahynula. Poľská cirkev si ich pamiatku pripomína v liturgickom kalendári 12. júna. Je to sviatok 108 blahoslavených poľských martýrov Druhej svetovej vojny. Za blahoslavených boli vyhlásení pápežom Jánom Pavlom II. vo Varšave pri slávnostnej beatifikačnej bohoslužbe dňa 13. júna 1999.

Najkrvavejším prenasledovateľom Cirkvi v 20. storočí bol bolševizmus. Marxistická idea, ktorá bola hýbateľkou krutých opatrení proti Katolíckej cirkvi v Mexiku i v Španielsku, sa v roku 1917 zmocnila vlády v Rusku/Sovietskom zväze a po roku 1945 aj v krajinách pod Sovietskym poli-

tzdružením a ich majetok bol zhabaný. Správca najväčšej katolíckej organizácie, Spolku sv. Vojtecha, Ján Pöstényi bol uväznený, Spolku bola nanútená „národná správa“ a jeho činnosť bola hatená. Nariadením č. 80/45 boli poštátnené všetky cirkevné internáty, počtom asi 70. Nariadením č. 88/45 bola bohoslovecká fakulta vylúčená zo zväzku Slovenskej univerzity. Nariadením č. 99/45 (o úprave služobného pomeru štátnych a verejných zamestnancov) si povereník školstva vyhradil právo preverovať činnosť duchovných osôb a neprevzleneným „zakázať“ duchovnú činnosť.

Nový režim dal uväzniť dvoch biskupov (Jána Vojtaššáka a Michala Buzalku) a vyše 40 kňazov. Desiatky kňazov, rehoľníkov a rehoľníčiek nemeckej a maďarskej národnosti bolo násilne z krajiny deportovaných. Nevraživosť voči slovenským biskupom viedla č.-s. vládu k intervenciám vo Vatikáne a dňa 8. októbra 1945 ministerstvo zahraničných vecí formálne žiadalo Svätú stolicu, aby odvolala z biskupských úradov biskupov J. Vojtaššáka, M. Buzalku a Andreja Škrábika.

Situácia sa výrazne zhoršila po februári 1948, keď sa komunisti zbavili svojich buržoázných spojencov v Národnom fronte a v mene robotníckej triedy prebrali vládnú moc do svojich rúk. V Katolíckej cirkvi videli najväčšiu prekážku svojich mocenských chŕtôk, a preto hrot ich útoku bol namierený predovšetkým proti nej. Mnohí kňazi, intelektuáli a vedúce osobnosti katolíckeho života boli uväznení, tlač obmedzovaná i zakázaná. Boli pokusy odtrhnúť Katolícku cirkev od Vatikánu cestou rozkolníckej Katolíckej akcie. Táto akcia mala za cieľ „znárodniť“ Cirkev a pomocou novej pokrokovej hierarchie urobiť ju takým poslušným nástrojom štátu, akým bola pravoslávna cirkev v Sovietskom zväze.

Keď im to nevyšlo, vymysleli novú taktiku, ako podriať Cirkev štátu legálnou cestou. Dňa 14. októbra 1949 pražský parlament odhlasoval dva proticirkevné zákony: Zákon č. 218/1949 o hospodárskom zabezpečení cirkvi a náboženských spoločností štátom (tiež známy pod menom „zákon o kongruie“) a zákon o zriadení Úradu pre veci cirkevné (č. 217/1949). Zákon o kongruie (č. 218/49) mal urobiť z kňazov platených štátnych zamestnancov, úplne podriadených štátnej moci. Cieľom Úradu pre veci cirkevné (č. 217/1949) bolo „dohliadať“, aby cirkevný a duchovný život sa vyvíjal v súlade s ústavou a zásadami ľudovodemokratického režimu.

Nasledovali kruté perzekučné opatrenia: likvidácia mužských a ženských reholí (Akcie K a R, v apríli a auguste 1950), likvidácia gréckokatolíckej cirkvi (Akcia P, apríl 1950), uväznenie biskupov (Vojtaššák, Buzalka, Gojdič, Hopko, Barnáš), izolácie a dosadenie „vládných zmocnencov“ neuväzneným biskupom (Lazík, Pobožný, Čársky), zrušenie biskupských seminárov a štátna kontrola jediného ponechaného seminára v Bratislave (leto 1950), súd a vysoké tresty uväzneným biskupom (január 1951), kontrola pastoračnej a duchovnej činnosti prostredníctvom cirkevných tajomníkov, tzv. vlaste-

Ustaviteľne prenasledovaná Cirkev (II.)

XI. vydal v marci 1937 encykliku *Divini Redemptoris*, v ktorej ostro odsúdil „bezbožný komunizmus“, ako katastrofu, ktorá podryva korene kresťanskej európskej civilizácie. Pápež poukazuje na sociálne učenie Katolíckej cirkvi ako na jedinou účinnú protiváhu nielen bezbožného komunizmu, ale aj „amorálneho liberalizmu“. Bolo to otcovské – a ako sa neskôr ukázalo – i prorocké varovanie.

Divini Redemptoris nebolo prvou, ale v poradí treťou encyklikou, ktorou Pius XI. odsúdil totalitné režimy.

V októbri 1922 sa v Taliansku dostal k moci vodca fašistickej strany Benito Mussolini. Jeho vládu bez protestov a verejného odsúdenia uznali všetky európske i svetové demokratické štáty. Je teda mimoriadne dôležité zaznamenať, že prvá verejná kritika fašizmu zaznela v roku 1926, keď Pius XI. verejne odsúdil fašistické totalitné teórie, podľa ktorých štát je všetko a občan jestvuje pre štát. V r. 1931 pápež vydal encykliku *Non abbiamo bisogno*, v ktorej sa „pohanská úcta štátu“ zavrhuje ako nezlučiteľná s učením Cirkvi.

Taliansky fašizmus mal síce viaceré nekresťanské črty, ale otvorene neprenasledoval Cirkev. Jednako jeho nedemokratické postoje a konanie pápež verejne odvrhoval (napríklad v encyklike *Divini illius Magistri*, 1929) sa verejne odsúdil aj pokusy totalitného štátu vyhradiť si pre seba monopol výchovy mládeže.

Oveľa nebezpečnejším nepriateľom Cirkvi bol nemecký nacizmus, ktorý sa objavil v nemeckom povojnovom politickom vývoji v roku 1920 a ktorého ideológia mala otvorene vyhrtený postoj voči Katolíckej cirkvi. Nemeckí biskupi v rokoch 1921 – 1927 päťkrát varovali veriacich pred nebezpečenstvami nacizmu. V 1929 mohučský biskup vyhlásil, že katolíkom nemôže byť členom nacistickej politickej strany (NSDAP) a v roku 1931 konferencia bavorských biskupov odsúdila nacizmus ako modernú herézu. Ale aj

potreba ráznejšieho vystúpenia proti nacizmu. Pius XI. poveril mníchovského arcibiskupa kardinála Faulhabera, aby so štátnym sekretárom Pacellim vypracoval návrh encykliky, ktorá jednoznačne odsúdi teóriu i prax nemeckého národného socializmu. Výsledkom bola encyklika *Mit brennender Sorge* (v latinskom variante *Ardente cura*), vydaná v marci 1937 a čítaná vo všetkých nemeckých kostoloch na Kvetnú nedeľu 1937. V nej sa odsudzuje nielen prenasledovanie Cirkvi a porušovanie konkordátu, ale i celá novopohanská teória nacizmu a implicitne aj sám Hitler.

Encyklika mala veľký ohlas po celom svete, ale postavenie katolíkov sa nijako nezlepšilo. Katolícke školy a ústavy, katolícke organizácie a združenia sa dostávali pod štátnu kontrolu. Zásahy proti písaniu katolíckej tlače, vyvlastňovanie cirkevného majetku, rehoľných zariadení atď. boli na dennom poriadku. Každá kritika a sťažnosť sa pokladala za protištátnu činnosť. Mnohí kňazi a katolícki laici boli zaistení a väznení v koncentračných táborech, kde v jeseni 1939 bolo už asi 450 kňazov a rehoľníkov. Notorickým v tomto ohľade bol koncentračný tábor v Dachau, kde sa po roku 1940 posielali aj duchovné osoby z porazených štátov; z Poľska, Francúzska, Belgicka, Protektorátu Česko a Morava, Holandska...

O rozsahu protikatolíckych opatrení v Nemecku a Nemeckom kontrolovanom území svedčí aj otrasná štatistika. V rokoch 1940-1945 sa koncentračnom tábore Dachau nachádzalo 2720 kňazov a rehoľníkov, z ktorých 1034, (t. j. 38%), útrapy táborového života neprežili. Z týchto 2720 väzňov bolo 2579 katolíkov a 141 (5.12 %) protestantov, baptistov a pravoslávnych.

Kňazi boli väznení aj v iných koncentračných táborech, napríklad v Buchenwalde a Osvienčime (kde zomrel mučeníckou smrťou sv. Maximilián Kolbe).

Najpočetnejšou národnou skupinou medzi uväznenými

tickým vplyvom: Baltické štáty, Poľsko, Česko-Slovensko, Maďarsko, Rumunsko, Bulharsko, Juhoslávia, Albánia... Čína, Severná Kórea, Mandžusko, Severný Vietnam...

Presné štatistiky nie sú naporúdzajú, ale celkový obraz je ohromujúci aj z toho, čo je prístupné. Francúzsky katolícky portál, s odvolaním na známeho teológa Jean-Francois Colosimo poukazuje, že v období 1917-1941 bolo v Sovietskom zväze usmrtených 600 biskupov, 40000 kňazov a 120000 rehoľných bratov a sestier (La Croix International, 2.apríl 2022)

V polovici 20. storočia sa obeť ateistickej marxistickej ideológie objavujú aj na Slovensku. Ich začiatky sú spojené s neslávnym povstaním v auguste 1944. Už vtedy v Banskej Bystrici noví držiteľia vládnej moci nariadením SNR č. 5/1944 poštátnili (t.j. vyvlastnili bez náhrady) „školy všetkých kategórií a stupňov od detských opatrovní a útulní až po školy vysoké“. Nariadením č. 6 sa „zakazuje vykonávať bohoslužby v nemeckej a maďarskej reči“. A nasledovali aj ďalšie administratívne opatrenia. V krátkom dvojmesačnom období komunistického šafárenia boli zavraždení štyria katolícki kňazi: Anton Šalát v Hájnikoch, Ján Martinko a Ján Sveda v Liptove, Ján Nemec v Lieskovi.

Čo nedostihli povstalci a komisári urobiť v Banskej Bystrici, vykonávali zrýchleným tempom keď sa zmocnili vlády v Bratislave. Nariadením SNR č. 34/45 (zo 16. mája 1945) sa dopĺňa a rozširuje nariadenie o poštátnení škôl. Týkalo sa to asi 2.000 škôl, z ktorých vyše 1.900 (vrátane 50 meštianskych a 27 stredných a odborných) patrilo katolíckym farnostiam, biskupstvám a rehoľiam. Nariadením č. 47/45 (z 26. mája 1945) boli poštátnené majetky a budovy (učiteľské byty) pri poštátnených cirkevných školách. Nariadením č. 51/45 sa „rozpúšťajú všetky spolky a akékoľvek združenia“. A tak boli rozpustené viaceré náboženské spolky

neckých kňazov a Mierového hnutia katolíckeho duchovenstva. Týmto zásahmi bol život Cirkvi zredukovaný na živorenie, alebo na katakombálnu existenciu.

Za všetkými týmito opatreniami sa skrýva ľudské utrpenie tisícov nevinných obetí, trýznených a viktimizovaných len preto, že chceli uplatňovať základné ľudské právo o náboženskej slobode a odmietali prijať ateistickú ideológiu. Za mnohé príklady len jeden: Katolícke noviny (z 5. mája 1968) uverejnili Rezolúciu rehoľníkov z Č-SSR zo dňa 17. apríla 1968 predloženú ministerstvu kultúry a informácií. V nej sa poukazuje, že od apríla 1950 okolo 12 000 rehoľníkov a rehoľníčok sa odrazu stalo bezprávnymi a zaznanými občanmi a že tento stav bezprávia ešte stále trvá v apríli 1968. Rezolúciu podpísalo 6 174 rehoľníkov a rehoľníčok, ktorí prežili vo väzeniach 32 016 rokov!

Tento stav umlčanej a trpiacej Cirkvi, s krátkou prestávkou v roku 1968, pretrvával prakticky až do pádu komunistického krutovládneho v novembri 1989. Podobný osud – s malými, miestnou situáciou vyžadujúcimi rozdielmi – zdieľali katolíci aj v ostatných končinách sovietskeho "mierového tábora socialistických, alebo socializmus budujúcich štátov"

Ale ako hovorí Anton Srholec, jeden z trpiteľov za vieru: "Bola to však aj slávna doba. Skúška viery zrodila tisíce statočných ľudí, ktorí boli prenasledovaní, prinášali veľké obete a umierali." Toto obdobie dalo Slovensku niekoľko hrdinov, postáv pevného charakteru, ktorých Cirkev už povýšila na oltár, alebo sa proces ich blahorečenia pripravuje: Dominik Trčka, Pavol Gojdič, Vasil Hopko, Titus Zeman, Anka Kolárová, Zdenka Schelingová, Ján Vojtaššák, Michal Buzalka...

Po páde komunistickej diktatúry v Európe prenasledovania v našich končinách prestali. Cirkvám a kresťanským spoločenstvám sa vrátili zhabané majetky, znovu sa otvorili mnohé – ale nie všetky – "poštátene školy". Formálne boli obnovené podmienky slobodného demokratického života a návrat do obdobia platnosti ľudských práv. To však neznamená, že Cirkev na Slovensku nemá nepriateľov, závistníkov a zlomyseľných kritikov.

A teda, aj keď sa dá povedať, že 21. storočie je zatiaľ pre život Cirkvi u nás i v Európe priaznivejšie než bolo storočie predchádzajúce, o situácii v Afrike, alebo v Ázii sa to povedať nedá. Mimoslovenské kontinenty podobné zmeny k lepšiemu nezasiahli. Tam aj súčasné storočie je v určitom smere je iba pokračovaním zásahov a opatrení proti kresťanstvu, ktoré spravdila vyústia v prenasledovanie veriaceho ľudu. Formy a dôvody prenasledovania môžu byť domyselnejšie a modernejšie, ale cieľ ostáva ten istý, čobol pred 2000 rokmi, keď panovníci Rímskej veľríše vydali nariadenie: Christiani non sint (Kresťania nech nejstávajú!)

Len nedávno sme mohli čítať vo výročnej správe medzinárodnej neziskovej organizácie Open Door International, že v Afrike jeden kresťan z piatich je vystavený prenasledovaniu, v Ázii je ten pomer ešte horší: dvaja kresťania z piatich

čelia prenasledovaniu.

V období od 1. okt. 2020 do 30. septembra 2021 z nenávisťi k viere bolo globálne zavraždených 5898 kresťanov, z toho 4650 v Nigérii a 620 v Pakistane. Bolo zničených a zatvorených 5110 kostolov, z toho 3000 v Číne, 470 v Nigérii a 200 v Bangladéši. V žálároch pre svoju vieru trpelo 6175 kresťanov, z toho 1315 v Indii, 1110 v Číne, 1050 v Pakistane.

Stiahnutie amerických vojsk z Afganistanu, z jedného dňa na druhý premenilo túto krajinu na jedného z najkrutejších prenasledovateľov. Podľa správ francúzskych pozorovateľov (Guillaume Guennec), k prvým opatreniam Talibanu bol brutálny zákrok nielen proti tým občanom, ktorí v posledných rokoch konvertovali z mohamedánstva na kresťanstvo, ale aj proti kresťanom druhej, či tretej generácie. "V hlavnom meste Kabul Talibanci chodili od jedného domu k druhému a sledili po konvertitoch. Mužov namiesto zavraždili, ženy a dievky znásilnili, alebo predali do otroctva."

Spomenutá správa uvádza listinu 50 krajín, v ktorých sú kresťania vystavení prenasledovaniu. Toto je – v poradí krutosti – 15 krajín, kde byť kresťanom znamená diskrimináciu, utrpenie, a v krajnom prípade smrť:

1. Afganistan
2. Severná Kórea
3. Somálsko
4. Líbya
5. Jemen
6. Eritrea
7. Nigéria
8. Pakistan
9. Irán
10. India
11. Saudská Arábia
12. Maj mar (Barma)
13. Sudán
14. Irak
15. Sýria

V zozname očividne prevládajú štáty, v ktorých prevažnú väčšinu obyvateľstva tvoria moslimovia: medzi 11 krajinami s najvyššou mierou prenasledovania je 9 moslimských. Taká je skutočnosť aj napriek tomu, že pred tromi rokmi (4. februára 2019) pápež František a veľký imám Al Tajjeb podpísali v Abu Dhabi dokument (The Declaration on Human Fraternity for World Peace and Living Together), v ktorom sa optimisticky hovorí o "pevnej bratskej jednote". Pápež František nadšene pozdravoval túto "jednotu v rozdielnosti, ktorá oslovuje obe naše náboženské spoločenstvá, že prišiel čas vzájomného bratstva."

Tri roky uplynuli od podpísania tejto deklarácie, ale v afrických štátoch masakry bezbranných kresťanov pokračujú ďalej. V Nigérii vláda nevie alebo nechce skrotiť vražedné vyčinenie moslimskej sekty Boko Haram. Tu od roku 2015 bolo zavraždených 11500 kresťanov, vyplených a podpálených 2000 kostolov, asi 5500000 kresťanov bolo vyhnaných ale prinútených utiecť zo svojich tradičných sídlisk. A podobné pohromy v menšom meradle postihujú kresťanov v Čade, Mozambiku, Burkina Faso a v iných afrických štátoch pod Saharou.

Medzi vyššie uvedenými 15 krajinami sa nenachádza Čína (ktorá ma v tabuľke 17. miesto), hoci práve tu je Katolícka cirkev

vystavená sústavnej a v posledných mesiacoch "sofistikovanej" forme prenasledovania. V podstate je to čosi ako vylepšený model toho, čím prechádzali katolíci na Slovensku v rokoch päťdesiatych: počínajúc Cirkev, úplne kontrolovaná štátom, vedená biskupmi prijateľnými štátu a kňazmi lojálnymi režimu.

Kresťania, ktorí odmietajú podriať sa tomu znarodneniu Cirkvi ("sinicisation") sú označovaní za nepriateľov režimu, sú prenasledovaní a sledovaní. Na ich sledovanie sa využívajú moderné elektronické systémy, ktoré sledujú občanov napríklad na uliciach, v prechodoch pre chodcov, pri vchodoch do kostolov. Pomocou najnovšej techniky umelej inteligencie je dnes už možné rozoznať jednotlivé tváre postáv v zástupe.

V auguste 2022 sa konal v meste Wuhan "10. Národný kongres katolicizmu v Číne" za účasti 300 delegátov: biskupov, kňazov, rehoľníkov a vládnych predstaviteľov z celej Číny. Takéto stretnutia sa konajú každých päť rokov. Účastníci tu predniesli svoje referáty, ku ktorým pridal pripomienky delegáti vlády. Nakoniec bolo jednoducho schválené uznesenie, ktorým Cirkev v Číne sa hlási k podpore patriotizmu, socializmu a vyslovuje svoju lojalitu Komunistickej strane vedenej prezidentom Xi Jinpingom.

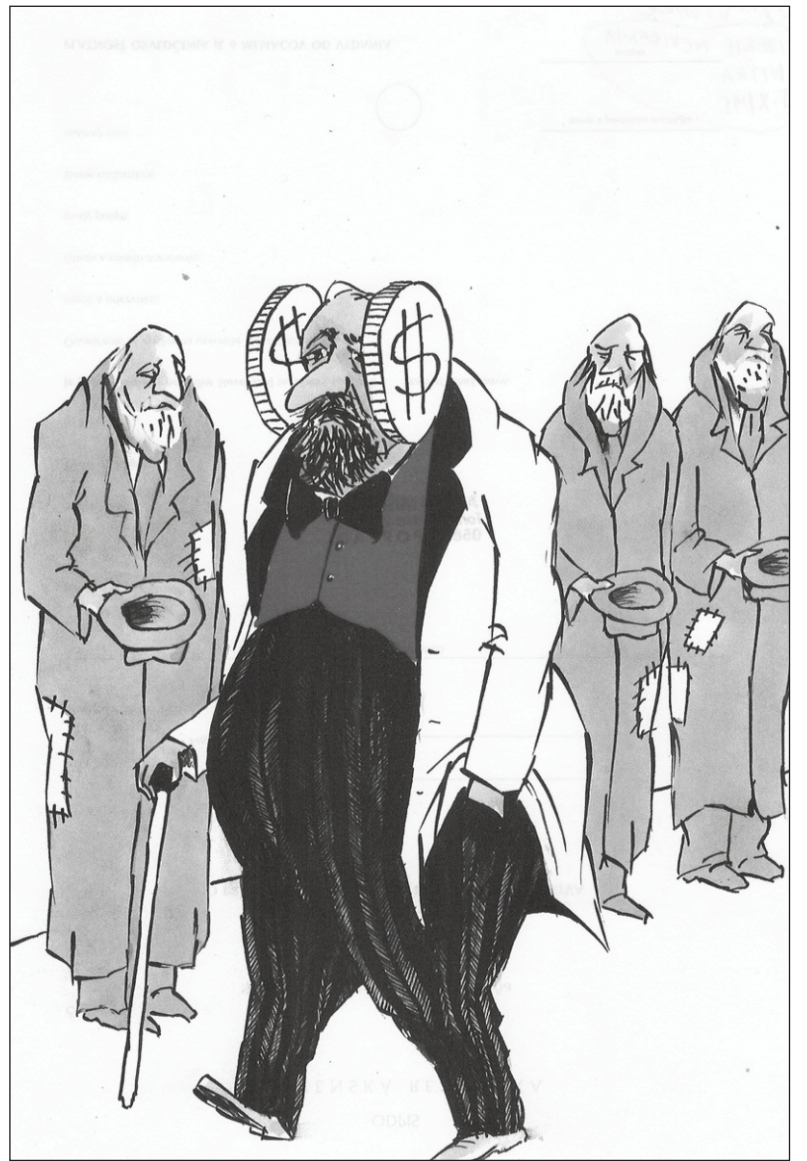
Neutešená je situácia aj v Indii. Tam je silne protikresťanský orientovaná nacionalistická Bharatiya Janata Party, ktorej politický vplyv z roka na rok vzrastá. Hlásia, že hinduizmus je jediným správnym náboženstvom pravého indického občana a každý príslušník inej viery – či už kresťanskej alebo moslimskej – je nepriateľom štátu. Strana otvorene podnecuje demonštrácie a protesty, ktoré sa obvykle zvrhnú na útoky proti kresťanom, pri čom dochádza k ničeniu kresťanských kostolov, domov, obchodov. Kresťania sa sťažujú, že privolaná polícia častejšie zasahuje proti obetiam týchto zločinov, než proti ich páchatelom.

V poslednom čase sme svedkami represívnych zásahov proti katolíkom v stredoamerickom štáte Nikaragua. Prezident Daniel Ortega a jeho vláda uväznili biskupa a niekoľkých kňazov, zatvorili sedem katolíckych rozhlasových staníc akatolícku televíziu, vypovedali z krajiny pápežského nuncia ako aj Misionárky lásky matky Terézie z Kalkaty. Prezident Ortega nazval biskupov, ktorí kritizujú jeho politiku „diablami v reverendách“.

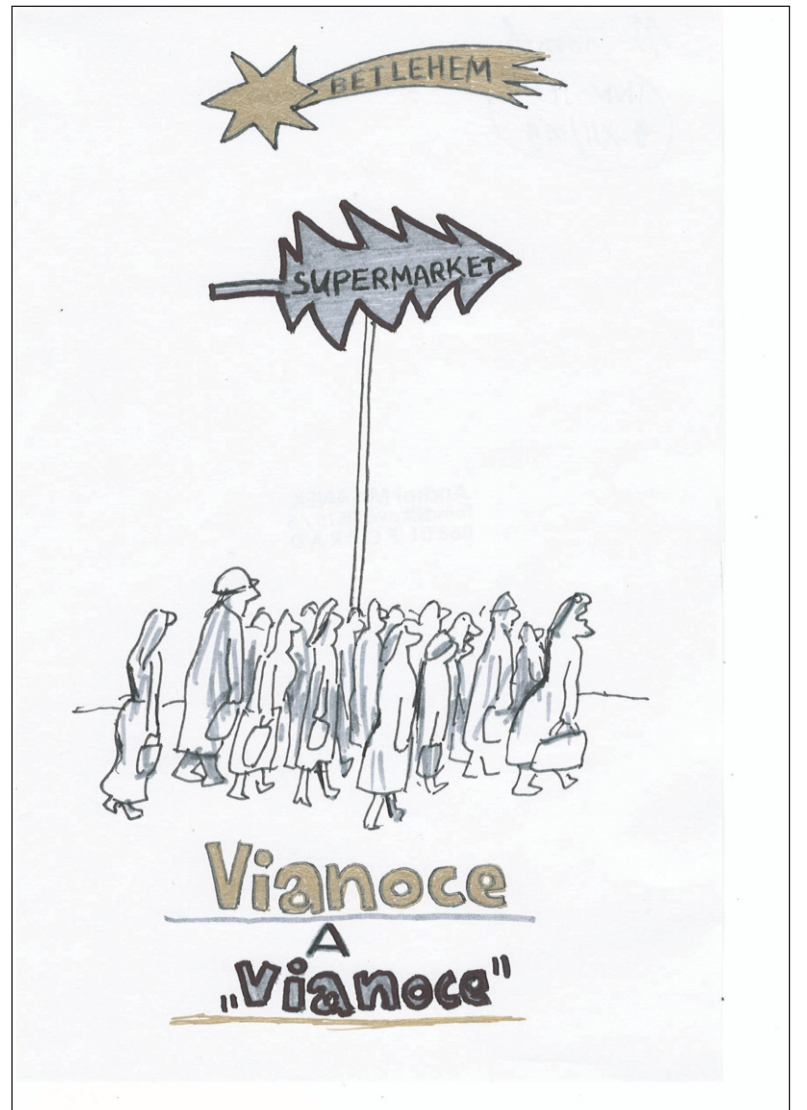
A tak ďalej...

K téme neprestajného prenasledovania kresťanov by sa ešte veľa dalo povedať. V tomto ohľade má pravdu biskup Pavol Hnilica. Spomínam si, ako mi pri jednej príležitosti povedal: „Katechizmus hovorí, že pravá Cirkev má štyri známky: je jedna, svätá, všeobecná/katolícka a apoštolská. Mne tam však chýba ešte jedna známka: prenasledovaná. Od ukrižovania jej Zakladateľa po dnešok nebolo obdobia, kde by nebola prenasledovaná. A odvážim sa tvrdiť, že prenasledovania prestanú až po druhom apokalyptickom príchode Krista na zem.“

FRANTIŠEK VNUK

Zo skicára Andreja Mišanka

Narodiť sa pod Tatrami je výsada. Nevedno, či z tých búrok, čo sa odtiaľ valia, sa v Podtatrancoch nahromadilo toľko vitality, alebo či ju tam zanechali divé hordy z východných stepí, pred ktorými sa domáce obyvateľstvo muselo brániť, alebo utekať do hôr. Pokúsím sa povahu Spiššakov opísať, tak ako som ju spoznala cez môjho manžela Martina Slivku, aj z jeho spomienok na detstvo, mladosť a štúdium.

Narodil sa 1. novembra, čiže na Všetechsvätých, v roku 1929 v Spišskom Štiavniku. Povahu mu už od kolisky predurčoval sedliacky koreň. Mestskými obyvateľmi z iných národných kultúr často zaznávaný, ale slovenská kultúra – jej literárna, hudobná i výtvarná zložka a v modernej dobe aj ich synkretizácia: film, vďaka za svoju krásnu jedinečnosť práve starobylej roľníckej vrstve, ktorá zo svojej symbiózy s prírodou čerpa pôsobivú pravdivosť. Martinovi sa dostala do krvi už v kolíske. A len čo z nej vyrástol, zapadol do krdľa dedinských šarvancov na ulici, hneď pred rodným domom. Všetci mali hlavy vystrihané, z hygienických i praktických dôvodov, ale ak sa uprostred leta privalila búrka s krupobitím, čo sa pod Tatrami často stáva, vyholené hlavy to poriadne pocítili. Štiavnickí chalani si pomáhali zaklínadlom: „Moja hlava z kameňa, ňeboji ňe harneňa!“ Prírodný jav takto hneď prerastal do ľudovej slovesnosti. A tá do ďalších foriem svojbytné ľudovej kultúry, ktorá sprádzala celý život dedinského človeka. Ten nebol ľahký, poznačený bol ťažkou prácou a chudobou. Ale formoval odvahu, húževnatosť a vynaliezavosť pri zdolávaní prekážok.

Martin mal troch mladších bratov: Milanka, Ondrejka a Ferka. Ale všetci poumierali na prahu školského veku, na detské choroby, proti ktorým vtedy ešte nebolo účinných liekov. Ostali len dve mladšie sestry: Hanka (*20.febr.1931 - +20) a Katka (*23. nov. 1932). Otec bol pracovitý gazda, činovník úverového družstva, dôkladný, prísny, ale zároveň aj dobrý herec miestneho ochotníckeho divadla. Martin mu tu bol bok po boku. Spolu s obidvoma sestrami mu nadšene pomáhali obstarávať rekvizity a zhotovovať kostýmy. V repertoári mali hry Ferka Urbánka a Tajovského Ženský zákon.

Do školy začal chodiť 9. septembra 1936. V tú jeseň totiž budovu školy opravovali, a tak sa s vyučovaním začalo až po odpuste, ktorý v Spišskom Štiavniku pripadá na sviatok mena Panny Márie (8.septembra). Keď kráčal s tlčúcim srdcom po prvý raz do školy, netušil, že sa mu na druhom konci Slovenska, vo Vajnorochoch, práve narodila budúca manželka.

V škole sa prejavil ako veľmi nadaný, svedomitý žiak, a tak po ukončení 4. ročníka prišiel učiteľ Zachar prosiť Martinovho otca, aby dal syna študovať do gymnázia. Ale otec odmietol. Dôvodil, že Martina potrebuje na gazdovstve. „Dám ho vyučiť remeslu, za stolára alebo hoci aj za kominára, ale načo by mi bol taký učený pán, ktorý by nevedel ani kosu, ani vidly s hnojom držať v ruke?“ hovoril. Lenže pán učiteľ bol rovnako neústupčivý. „Neodídeme od vás, kým mi nesľúbite, že ho dáte študovať!“ vyhlásil a otec napokon ustúpil. Prijímaciu skúšku Martin zložil hravo a od septembra už spolu so staršími študentmi kráčal každé ráno ku vlaku do Spišskej Novej Vsi. V školskej taške mal vedľa gymnaziálnych učebníc aj hrubý lexikón, v ktorom počas cesty vo vlaku s veľkým záujmom listoval. Ale po návrate zo školy, rovno od vlaku chodieval na pole, do maštale, do hory, lebo otec ochorel; prechladol v zime pri stínaní stromov a v štyridsiatom siedmom roku zomrel na zápal pľúc.

Na gymnáziu sa Martin angažoval aj v krúžku katolíckej mládeže. V tom čase – na konci 40. rokov za takúto činnosť komunistické úrady trestali študentov vylúčením zo školy, aj väzením. Vyšetrovali aj gymnazistov vo Spiši. Novej Vsi. Ale keďže Martinovi práve v tom roku zomrel otec, spolužiaci neprezradili, že aj on bol členom ich spolku. Vedeli, že Martin sa po otcovej smrti stal živiteľom celej rodiny. Popri gymnaziálnom štúdiu viedol ich 7-hektárové

gazdovstvo a cez prázdniny chodil zarábať peniaze do manganových baní v blízkych Švábovcach.

Dva roky predtým, v januári 1945 cez Slovensko prechádzal front 2. svetovej vojny. Nemci ustupovali a po dedinách rekvirovali kone, lebo nemali dost' benzínu pre autá. Slivkovci mali koňa aj mladú kobyľku, tak im zobrali tú. Všetky zhabané kone uviazali na dlhé drevené zábradlie pred krčmou. 15-ročný Martin tam išiel za ňou. Hladkal ju a pritom nenápadne odviazal. Vojak na strážu to nezbadal. Myslel si: chlapec sa prišiel rozlúčiť so svojím konikom. Martin ustúpil za roh a guľou z mokrého snehu trafil kobyľku do boku. Tá sa splašila a utekala domov. Pred bránou do dvora zaerdžala. Otec už ležal ťažko chorý, potešil sa, keď ju začul. Mama a sestry ju hneď pustili do dvora. Dobehol aj Martin a kobyľku rýchle ukryvali do stodoly za domom.

Nemci svojich vojakov ubytovali po domoch. Aj u Slivkov bol jeden ich vojak. Vybehol na dvor, pochopil, čo sa deje a varovne zvolal: „Erschiessen!“, – že veď ich za to zastrelia. Pripomenul, že aj sedlo treba skryť a sám im ho vyniesol na poval. Ale Nemci už nemali čas hľadať koňa. Aj vojak od Slivkov odišiel, neprezradil ich.

aby domáci nevideli dovnútra. Tí tľpli, lebo v prednej izbe mali v skrini uložené peniaze z celej dediny. Za Slovenského štátu boli v každej väčšej obci založené peňažné družstvá, aby mali ľudia svoje úspory sami pod dozorom. Martinov otec bol vedúcim takéhoto družstva. Peniaze mal uložené v drevenej truhličke, zakrytej v skrini hrbou starých šiat. Na ne otec položil fľašku s borovičkou. Rusi ju zobrali, ale ďalej nehľadali. Ráno ich armáda postúpila ďalej, ku Popradu a k Liptovskému Mikulášu. Tam sa front na šesť týždňov zastavil, kvôli liehovaru. Ruski vojaci si z neho nabrali pálenky a tak sa opili, že ostali ležať na uliciach. Nemci ich tam postrieľali. Potom sami rozložili na ulice fľašky s pálenkou a dej sa zopakoval. Mikuláš do tretice dobyli až vojaci čs. Svobodovej armády, pripojenej k Sovietom.

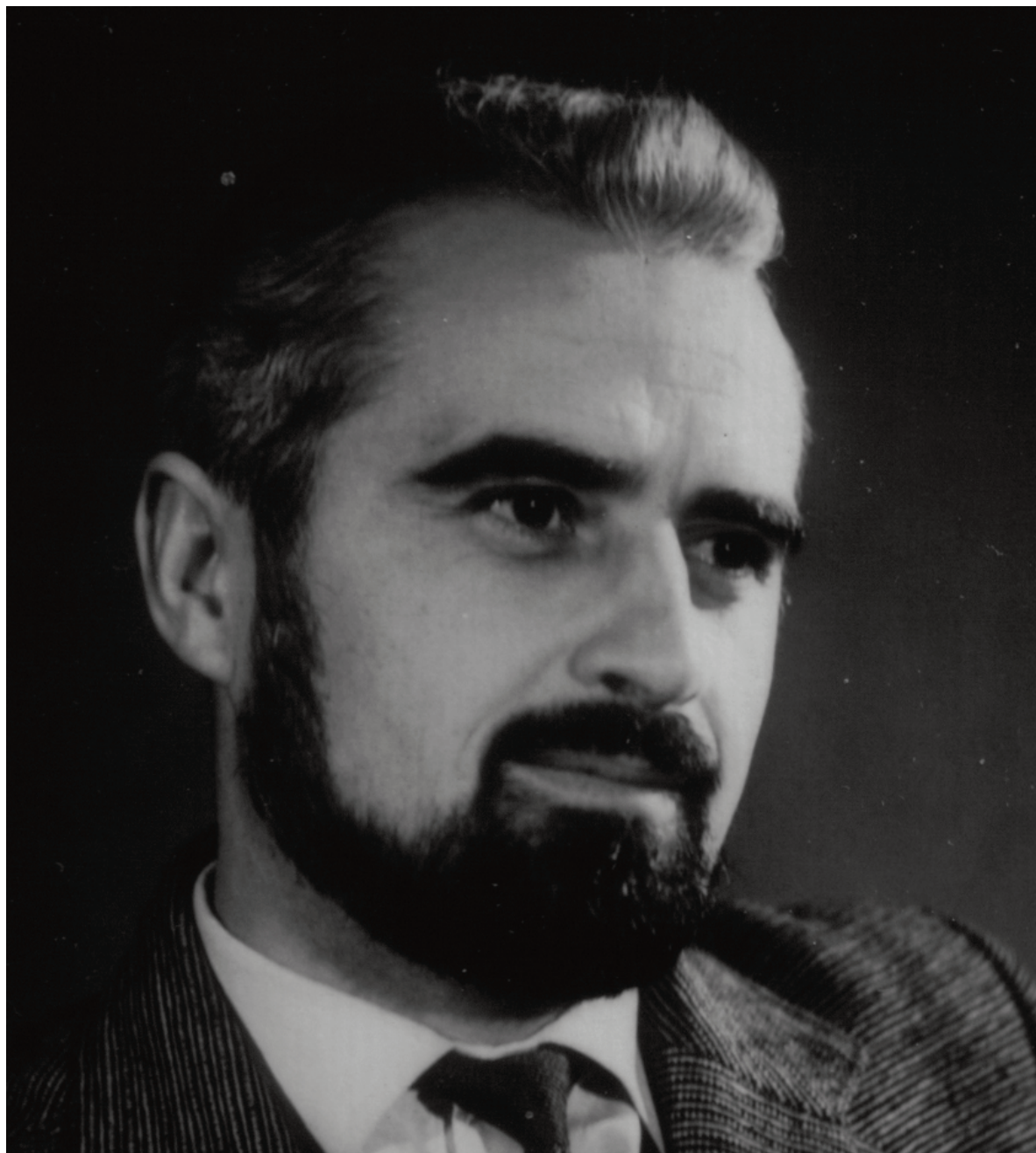
Gazdom, ktorým Nemci ponechali po jednom koňovi, rozkázali Rusi voziť k Mikulášu zbrane a muníciu. Kobyľku od Slivkov kázali spriahnuť so susedovým koňom a voz naložili trhavinou. Snehu boli celé múry a v ňom zahranané míny, ktoré tam Nemci pri ústupe nastražili. Rusi odmiňovali iba jednu koľaj. Vozy k Mikulášu išli s odstupom jeden za druhým. Oproti nim prichádzali prázdne vozy

pri ústupe držal obsadený Pezinok. Tam sú Vinárske závody, vtedy aj s pridruženou výrobou vínného koňaku, a tak sa tam stalo to isté, čo krátko predtým v Mikuláši. „Tí ruskí vojaci boli mladí chlapi. Ležali na uliciach opojení alkoholom a my sme ich postrieľali. Bolo mi ich úprimne ľúto. Vojna vrhá ľudí pod úroveň zvierat. Potom sme z Pezinka ustúpili, aby sme to nemuseli opakovať znova.“ Kto by bol vtedy veril, že vraždiace sa národy Európy sa v dohľadnom čase spoja do hospodárskej spolupráce v Európskej únii? A že z nacistického, na prach rozdrveného Nemecka sa znova stane „Zugpferd Europas“ – ťažný koň Európy pri jej obnove? – Pravdu mal moravský biskup a historik Dominik Pecka, keď v malom spise: „Človek a dejiny (1969)“ napísal: „Dejiny tvoria traja činitelia: Boh, človek a diabol.“ Z odstupov rokov sa vždy ukáže, že Boh napokon víťazí, kedykoľvek sa človek spojí proti nemu s diablom.

Začali 50. roky, násilná kolektivizácia, ale rodine Slivkových napodiv vyhovovala. Role dali do JRD, sestra Hanka sa vydala, Katka sa zamestnala na družstve a neskôr vo Svite ako účtovníčka a Martin mohol ísť študovať na vysokú školu.

Záľubu k divadlu, zdedenú po otcovi,

Martin Slivka

On bol Sudeták, z českého pohraničia, sympatizoval so slovenskými sedliakmi. Či prežil vojnu a po nej odsun Nemcov, pri ktorom bolo vraj vyše stotisíc civilných obetí, vie už len sám Pánboh. Nemci urýchlene odchádzali, aby o dedinu nenastal boj, lebo by vyhorela. Popri nich práve prechádzal pohrebný sprievod, pochovávali starú babku. Nemecký dôstojník zavelil a vojaci vzdali sprievodu poctu, salutovali v pozore.

V noci prišli Rusi. Obsadili dom, políhali si do prednej izby. Dvere z kuchyne mali sklené okno, to Rusi zakryli šatkou,

od Mikuláša. Keď sa stretli, prázdny voz musel ustúpiť do snehu, vyhnúť sa plnému. Martin so susedom boli svedkami, ako jeden prázdny voz natrafil na mínu. Jej výbuch odpálil muníciu na oproti idúcom voze. Obidva vozy, kone aj furmanov roztrhlo na kúsky. Ostal po nich len kráter na ceste.

Desaťročia po vojne som bola tľmočiť vajnorskému speváckemu zboru na výročie oslobodenia mesta Pezinok. Bol tam s nami aj gróf z rakúskeho zámku Schosshof. Po oslave nám rozprával, že cez vojnu bol veliteľom nemeckého oddielu, ktorý

chcel rozvinúť štúdio na FAMU v Prahe. Prijímacíky zložil, ale prekážkou mu boli nepravdivé, hoci pekné zuby. Normálna doba by ich hercovi akceptovala, ale v socializme mali aj herci predstavovať hrdinov ideálnej spoločnosti, s ideálnym zovňajškom. Prijímacia komisia žiadala od Martina, aby si dal urobiť umelý, oslepujúco dokonalý chrup, aký mávajú filmové hviezdy. Martinov sedliacky rozum však správne rozhodol, že najlepšie je to, čo je prirodzené.

Nechal herectvo a zapísal sa na filmovú dramaturgiu. Poslucháči FAMU

mali voľný vstup na všetky filmové, divadelné aj iné kultúrne podujatia. Slovenskí študenti sa po nich schádzali do baru Bystrica na Národnej tŕide. Hrala tam kapela slovenské pesničky. Oni si vyhrnuté košeľe, prepásali sa kravatami a tancovali na pódiu odzemok. Hostia si mysleli, že to patrí k večernému programu.

V Prahe Martin vyhľadal prof. Karola Plicku. Ten vtedy už neučil na FAMU, ale Martin ho navštevoval doma a skamarátil sa aj s jeho dvoma synmi. S Plickom si padli do oka, tiež ako otec so synom. Martina očaril Plickov pohľad na slovenské ľudové umenie, ktoré ten zachytil hneď po skončení 1. svetovej vojny, ešte v jeho klasickej štýlovej čistote. Oplyvnený Plickovým vzorom chodil Martin ako gymnazista zapisovať cez prázdniny ľudové piesne po rodnom Spiši s muzikológom Konštantínom Hudecom. A po skončení štúdia na FAMU v Prahe roku 1955, formovaný Plickovým majstrovstvom, už ako dramaturg a scenárista v Štúdiu krátkych filmov v Bratislave, si doplnil vzdelanie štúdiom etnografie a folkloristiky na Karlovej univerzite v Prahe. Absolvoval ho v roku 1963.

Na prelome 50.-60.rokov Martin v spolupráci s Jurajom Lexmannom hudobne zrekonštruoval Plickovu filmovú báseň Zem spieva, ktorá sa právom považuje za základ a skvost slovenskej národnej kinematografie. Na novej verzii 50ročnej Škvorovej hudby spolupracoval aj blízky priateľ a príbuzný z vajnorskej rodiny Oľgy Slivkovej Ondrej Demo. Podľa Demových magnetofónových nahrávok zrekonštruoval Martin systémom playback pôvodné prejavy spevákov a tanečníkov z rôznych regiónov Slovenska. Spolupracovali niekoľko desaťročí: Demo nakrúcal zvuk pre rozhlasový cyklus Spevy domova a Slivka so svojím štábom filmoval. V roku 1957 a ďalej nakrúcali ako rozhlasové hudobno-dramatické pásma: Štedrý večer u Goralov, O muzikantovi Zvítalovi, Ako išiel Smaž na spondeť a iné. Všetky majúv podtexte rysy Martinovho rebelantstva.

Martin Slivka, ktorý sa pre svoje etnografické filmy aj organizátorskú priebornosť stal vo svojom odbore uznávanou autoritou, navrhol v roku 1978 usporiadať podľa avzoru Etnofilmu, ktorý sa konal od roku 1977 v Rožňove pod Radhoštem na Morave, obdobný festival národopisných filmov aj na Slovensku, v neďalekej Čadci. On sám mal už bohaté skúsenosti z medzinárodných filmových festivalov v Krakove, Oberhausene a najmä z Arsfilmu v Kroměříži.

Ďalším zámerom jeho kultúrnej angažovanosti bolo založenie Filmovej fakulty na VŠMU v Bratislave, kde dovtedy bola iba Divadelná fakulta. Odporcovia dôvodili, že na vyškolenie slovenských filmárov stačí FAMU v Prahe, alebo len Stredná filmová priemyslovka v českých Čimelicach. Ale skupina filmových tvorcov zoskupených okolo Martina Slivku tvrdila, že slovenská kultúra potrebuje aj vlastnú filmovú tvorbu, s autochtónnym videním predkamerovej reality. Aj tu napokon vyhrala spišská priebornosť hlavného protagonistu Slivku. Veď aj Slovenská televízia potrebovala školiť svojich pracovníkov, ktorých v priebehu 60. rokov prijala takmer tisíc. Martin dokázal presvedčiť vtedajšieho rektora VŠMU, aby sa otvorilo denné štúdium dokumentárnej filmovej tvorby, ktoré by umožnilo pestovať tvorivosť študentov od samého počiatku. Po dvadsiatich rokoch napokon vznikla v jeseni 1989, ako výsledok študentskej revolučnej aktivity samostatná Filmová a televízna fakulta. Profesor Martin Slivka sa stal jej prvým dekanom. Prednášal ešte celý letný semester. Vypracoval prednášky z dokumentárnej tvorby, kde spojil svoje skúsenosti filmovej dramaturgie a režiséra s teoretickými vedomosťami a systematicky to utriedil. Dal novému študijnému odboru moderné základy, obsah aj formu, ktorá dokázala reagovať na zmeny, ktoré prišli v dobe audiovizuálnych médií. V krátkom čase škola pripravila 15 filmárov, ktorí sa uplatnili v televízii, v dokumentárnom, ale aj v hranom filme. Martin Slivka dokázal svojou neúnavnou energiou presadiť zdanlivo neriešiteľné veci. Dotiahol ich až

do konca, ktorý pre neho nastal 23. septembra 2002, kedy doma naposledy vydýchol. Sviatosťami ho zaopatril provinciál saleziánov, don Vladimír Fekete, dnes arcibiskup v Azerbajdžane, ktorý sa náhodou či Božou prozreteľnosťou práve vtedy na pol hodinu zdržiaval v Bratislave. A na telefonickú prosbu okamžite prišiel k Martinovi do Vajnor.

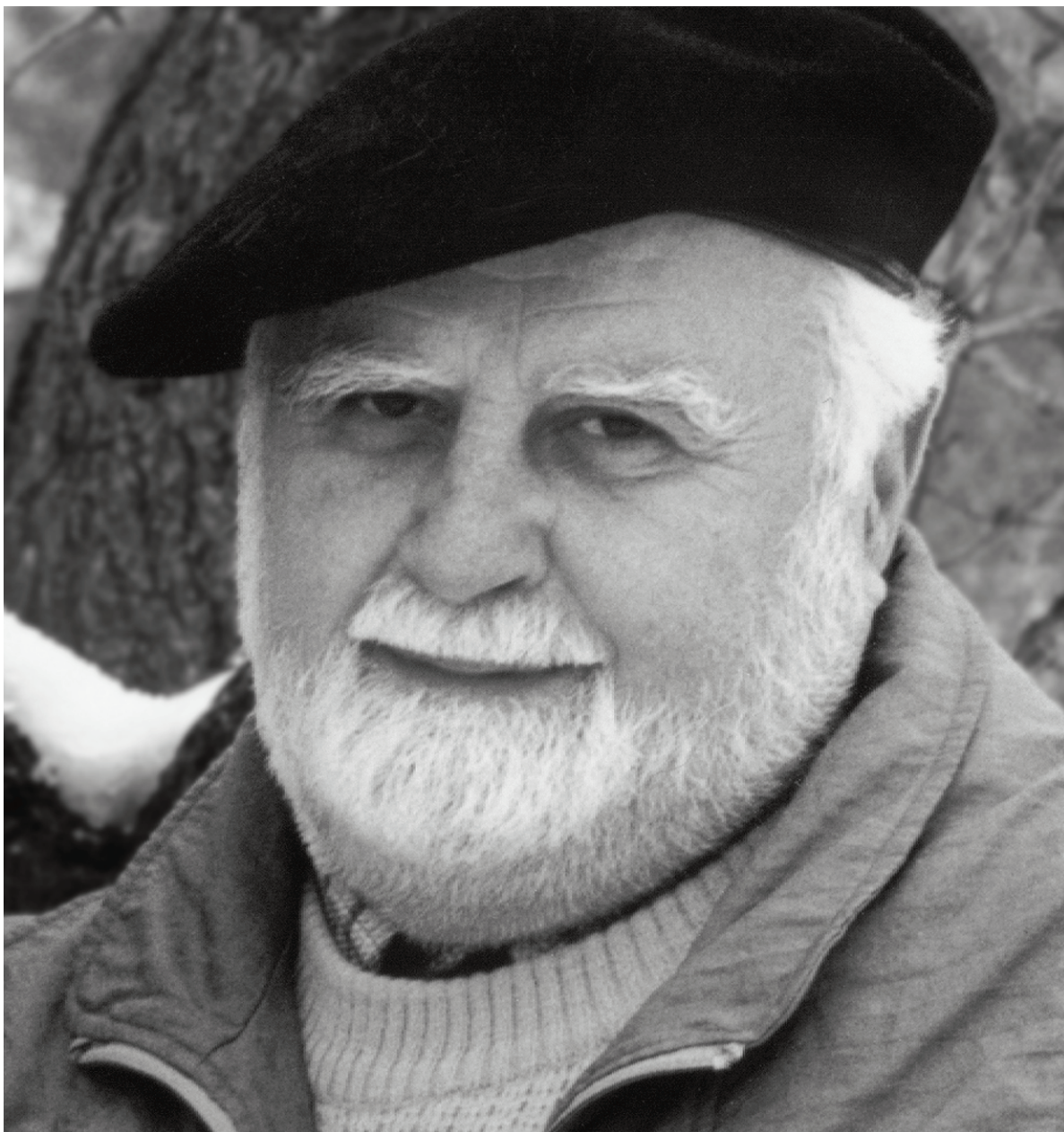
Bolo to pred 20 rokmi. Martin zomieral s rozziarenou tvárou, zahľadený do Niekeho, kto ho prijímal s nekonečnou láskou. Tak ako prijíma všetkých ľudí, lebo sme Jeho deti.

Martin Slivka zanechal okolo 130 dokumentárnych filmov. Za mnohé z nich získal na medzinárodných festivaloch (v Krakove, Dubline, Kroměříži, Karlových

Varoch, Trenčianskych Tepliciach, Olomouci a na prehliadkach v Zaragoze i v Moskve) hlavné, či osobitné ceny. Medzi nimi aj ocenenie FRA ANGELICA in memoriam od Rady pre kultúru pri Konferencii biskupov Slovenska za šírenie kresťanskej kultúry prostredníctvom filmu. Hodno spomenúť, že z toho istého dôvodu, len pomenovaného ako „plíživý klerikalizmus“ dostal od vedenia Slovenského filmu na konci 60. rokov dvojročný zákaz tvorby. A ešte počas štúdií na FAMU mu Povereníctvo školstva v Bratislave zakázalo ďalšie štúdium, keď v študentskom filme o banickej dedine Žakarovce uviedol scénu, ako sa ich obyvatelia vo sviatočných krojoch vrúčne prežehnávajú pred Sviatosťou oltárnou v miestnom kostole. Proti rozhodnutiu Povereníctva sa však ohradilo vedenie FAMU, že slovenské orgány nesmú zasahovať do akademickej slobody pražských vysokých škôl. Výzvalo Martina, aby okamžite nastúpil do ďalšieho, už piateho ročníka ich Akadémie. Paradoxne nám teda Česi obrátili kresťanský aspekt našej slovenskej kultúry. V Martinových filmoch sa totiž odzrkadľovala zduchovenosť, ktorá stojí nad materiálnou zložkou kultúry. Najvýraznejšie sa to prejavilo vo filme *Odchádza človek*, - o bulharských pohrebných zvykoch. Film dostal Hlavnú cenu na festivale v Karlových Varoch v roku 1969, Výročnú cenu Igric v tom istom roku, Hlavnú cenu Arsfilmu Kroměříž 1969 a Osobitnú cenu poroty Nyon 1990. Roku 1995 film zaradilo UNESCO do Kultúrneho svetového dedičstva. Je zaradený aj v Zlato fond slovenskej kinematografie.

Pri 20. výročí odchodu Martina Slivku do večnosti spomíname na neho s vďakou za duchovný odkaz, ktorý slovenskej kultúre vo svojich filmoch a vedeckých pojednaniach zanechal.

OLGA SLIVKOVÁ (ROD. ČARNOGURSKÁ)

Liberté et Patrie

„Jubilejník na počesť Jozefa Rydla, člena Slovenského ústavu.“

Zostavili Justín Dudáš, Monique Gay-Šmondrková a Ladislav Vančo.

Bratislava : Post Scriptum, 2021. 896 strán.

V akademickom svete býva od nepamäti dobrým zvykom, že pri životnom jubileu významnej osobnosti jej kolegovia, priatelia a priaznivci vzdávajú hold. Táto obyčaj je zaužívaná v Európe aj v zámorí. Každá krajina, každé kultúrne prostredie má svoje vlastné tradície, zvyklosti, svoje osobitosti a odlišnosti. Od vzniku univerzít a vynálezu knižnice je najzaujímavejší spôsob, ako si niekoho uctiť, vydanie príležitostného zborníka na jeho počesť.

Takým je medzinárodný jubilejník *Liberté et Patrie* [Sloboda a vlasť] na počesť Jozefa Rydla, člena Slovenského ústavu. Zostavili ho Justín Dudáš z Buenos Aires, Monique Gay-Šmondrková z Aigle vo Švajčiarsku a Ladislav Vančo z Bratislavy.

Napísať, že týmto trom zostavovateľom sa podarilo unikátne dielo, nie je dostačujúce. Na 896 stranách zväzku sa stretlo 37 výtvarníkov a 52 prispievateľov zo všetkých kútov sveta: Argentína, Austrália, Česko, Francúzsko, Írsko, Juhoafrická republika, Kanada, Libanon, Nemecko, Poľsko, Rakúsko, Rusko, Slovensko, Švajčiarsko, Taliansko, USA, Vatikán.

Príspevky sú napísané v piatich jazykoch (anglický, francúzsky, nemecký, ruský, taliansky). Ich autori sa zaoberajú filozofiou, teológiou, politológiou, históriou, jazykovedou, literárnou históriou a kritikou, teóriou filmu, dejinami fotografie. Rozpísať názvy jednotlivých príspevkov prekračuje možnosti anotácie, ich rozbor prenechajme odborníkom. Príspevky majú dvoch spoločných menovateľov – dotýkajú sa oblastí záujmov, v ktorých bol Jozef M. Rydlo aktívny, a ich autormi sú osobnosti, ktoré s ním spájalo priateľstvo, rešpekt a obdiv. Osobitnú zmienku si zasluhujú dva príspevky: autorom jedného je taliansky prezident Oscar Luigi Scalfaro (Pravda je matkou slobody a spravodlivosti), autorom druhého je prezident Švajčiarskej konfederácie Georges-André Chevallaz (Neutralita na príklade Švajčiarska). Nespomínam si, že by si niekedy hlavy dvoch štátov uctili slovenského utečenca...

Jubilejník je však jedinečný aj niečím iným. Kvalitou polygrafického spracovania, výberom papiera i väzby a špičkovou umeleckou úpravou. Ako inak, keď jedným z jeho zostavovateľov je vynikajúci knižný grafik – akademický maliar Ladislav Vančo. Každý z príspevkov uvedených v jubilejníku ozvláštnil ikonografickým doplnkom pre charakteristickým a zostavil takú originálnu obrazovú prílohu, že po nej bude musieť siahnúť každý slovenský kunsthistorik, ktorý bude chcieť podať ucelený pohľad na výtvarné dejiny Slovenska a Slovákov. Jubilejník *Liberté et Patrie* vypovedá ešte o jednom. Vo všetkých štyroch evanjeliách aj Matúš, aj Marek, aj Lukáš, aj Ján majú jednu spoločnú vetu: Nemo propheta in patria sua – Nik nie je prorokom vo svojej vlasti. Jozef Rydlo zažil úskalia exilu, od murára k profesorovi okúsil,

... jak je od slz příliš slany
chlieb z cudzích rúk a jak ťažko sa stúpa
po cudzích schodoch, kde si nevítaný.

Ako jeden z tých, ktorí sa vrátili, vie

však aj to, čo pred stáročiami opísal jeho obľúbený Dante, exulant ako on:

*No pleciam ešte väčšie bremä splodí
spoločnosť zlá, zlo páchajúca smelo,
s ňou sudba si v to údolie ťa hodí.*

*Nevďačná, hlúpa, bude ťa – i dielo
Tvoje – chcieť zmiesť:*

*no skoro krutou ranou
To jej, nie tebe sčerveneje čelo.*

Záverom vari tri svedectvá zo záložky, ktoré človeku nemôžu neutkvieť v pamäti:

Taliansky poslanec Michele Zolla: Som veľmi hrdý na to, že som mohol spoznať ozajstného a pravdivého svedka slobody, človeka, ktorý pozná jej hodnotu, veď za ňu musel toľko pretrpieť.

Rakúsky filozof Friedrich Romig: Svojím vedeckým dielom sa profesor Jozef M. Rydlo stal „opatrovníkom“ večných právd naprieč dejinnými premenami času. Vedel ako politik v rámci svojho úsilia i svojich možnosti vnímať, že prameň všetkého poriadku, ktorý prekonáva tieseň tejto doby a jej ideologické blúdenie, zostáva v tom, čo je trvácne, večné.

Taliansky prezident Oscar Luigi Scalfaro: Viem, koľko musel pre svoju lásku k slobode trpieť, a pamätám si na jeho brilantné štúdiá, ktoré absolvoval v mojej vlasti. Dozvedel som sa aj o tom, aké vysoké postavenia zastával potom ako vedecký pracovník, aj o jeho politickej kariére, aj o jeho aktivitách zameraných na podporu taliansko-slovenských vzťahov, a tak sa teším z toho, že som mu svojho času udelil vyznamenanie Talianskej republiky.

Doplňme jeden slovenský hlas.

Profesor všeobecného lekárstva Štefan Hrušovský: Generácia našich deväťdesiatnikov pomaly odchádza. Kto ju nahradí? V tej ostávajúcej, ktorá ju nahrádza, žiari doďaleka ako maják jedna osobnosť a naokolo je more. Osobnosť s citom, s rozumom, s mierou, s intelektom, osobnosť pracovitá a majúca zodpovednosť aj pred Všemohúcim, aj pred národom. Takou osobnosťou je Jozef Rydlo.

Ešte ako seminarista som kdesi čítal, že géniov a svätcov si ľudia vždy začali vážiť až po smrti. Samozrejme, že si prajem, aby Jozef Rydlo žil tak dlho ako sceur Miriam či Imrich Kružliak. Nevie, ako ho budú súdiť slovenské dejiny, či ako génia, či ako svätca, na tom vôbec nezáleží, dôležité je, ako nás bude súdiť Najvyšší! Veľmi si Jozefa Rydla vážim, obdivujem ho a mám ho rád. Keby som vedel, určite by som tento text napísal ešte krajšie, vznešenejšie, lebo si to zaslúži. Tak sa za nehoaspoň pomodlím, lebo to mi ide „hádam lepšie“.

Kniha vyšla ako 52. zväzok prestížnej edície *Libri Historiae Slovaciae/Libri Historiae Europae*, ktorej odbornými garantmi sú Katedra slovenských dejín Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave a Slovenský ústav v Ríme. Škoda, že niektorí prispievatelia sa jej vydania už nedožili. Taký je však už kolobeh života.

IMRICH TÓTH (Paríž)

KULTÚRA

Dvojtyždenník závislý od etiky
Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava
Telefón: 0911 286 452
Vydáva Factum bonum, spol. s r. o.
Wolkrova 39, 851 01 Bratislava.
IČO: 35 734 710

Šéfredaktor: Teodor Krížka – Cena jedného čísla je 1,90 € (ročne 39,90 €) – Časopis vychádza každé dva týždne, s výnimkou mesiacov júl a august. Ročne vychádza 21 čísel – Stánkový predaj: Mediaprint Kapa, Pressegrasso, a. s. Objednávky prijíma Slovenská pošta na elektronickej adrese: ganisinova.renata@slposta.sk – Objednávky do zahraničia vybavuje: Slovenská pošta, a. s., Stredisko predplatného tlače, Uzbecká 4, P. O. Box 164, 820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranicna.tlac@slposta.sk – Telefonické

predplatné: 02/54418091 alebo 02/54640949 – Registračné číslo: EV757/08 – Prijímame iba príspevky napísané elektronicke vo formáte word a graficky neupravené. Nevyžiadané rukopisy nevraciam. Stanovisko redakcie sa nemusí zhodovať s názorom autora – E-mail redakcie: teodor.krizka@gmail.com

Internetová stránka a archív
ISSN 1335-3470 (tlačené vydanie)

časopisu: www.kultura-fb.sk –
ISSN 1336-2992 (online)

(Pokračovanie z predchádzajúceho čísla)

Dňa 1. februára pri Závrivej partizáni z oddielu Za rodinu zavraždili 5 – 6 zajatých maďarských vojakov, z ktorých niektorí mali byť Slováci z okolia Békecsabý.

Začiatkom februára príslušníci oddielu Jermak a 2. Stalínovej brigády pri Čhtelnici (pri Vrbovom) zastreli zajatého nemeckého vojaka z Dortmundu.

Dňa 2. februára v závrivej osade Biela pre podozrenie zo spolupráce s Nemcami partizáni zoddielu Za rodinu pod velením Stepanova olúpili učiteľa J. Schullera, mučili ho a napokon zabili. Potom terorizovali dedinu.

Toho dňa pri Starých Horách (pri Banskej Bystrici) partizáni z oddielu Mstiteľ (Pomstiteľ) prepádli nemeckú jednotku, z ktorej väčšina vojakov padla v boji, asi 16 vojakov zajali a odviekli na svoj štáb v osade Richtárová, kde ich zastreli. Prežil to len jeden ranený vojak, ktorého si partizáni asi nevšimli a miestni obyvatelia ho ošetrili. Táto partizánska akcia mohla mať za následok vypálenie Starých Hôr nemeckými vojakmi, ale Starohorčania svojou pomocou ranenému vojakovi Nemcov presvedčili, že nepatria k partizánom, a tak Nemci od represálií upustili. Okrem tejto vraždy pravdepodobne v čase povstania v miestnej časti Rybie príslušníci 5. oddielu 1. Štefánikovej brigády zastreli dvoch údajných vyzvedáčov a tiež v nezistenom čase v doline Jelenská zastreli ako údajného zradcu partizána Vlasova.

Toho dňa pri Valaskej Belej príslušníci 2. práporu zväzku Ján Žižka zajali asi 50 sovietskych vojakov v nemeckých službách. Piatich ich veliteľov zastreli a ostatní sa stali súčasťou jednotky.

Asi v tomto období pri Porube v Strážovských vrchoch veliteľ oddielu zväzku Ján Žižka Vasil Stanko zastreli strážneho G. Kovácsa, ktorý sa k partizánom pridal ako vojak maďarskej armády, za nedbalé vykonávanie povinností.

Toho dňa príslušníci skupiny Železniak po výsluchu obesili pri Žitnej (pri Bánovciach nad Bebravou) ukrajinského vojaka v službách Nemecka, ktorého zajali a odovzdali im ho príslušníci zväzku Ján Žižka.

Okolo 3. februára partizáni z brigády Stalin v Slovenskej Lupči zajali dvoch nemeckých vojakov, ktorých potom pri neďalekom Kališti zastreli Ivan Bašinskij a Michal Mackoviak. Pri Kališti zastreli aj partizána, údajného vyzvedáča, no ten istý autor uvádza raz dátum okolo 20. januára, druhý raz začiatok marca. Podľa jedného prameňa v Kališti bolo celkovo zastrelených 14 údajných vyzvedáčov.

Dňa 4. februára na laze Agnušinovci vo Valaskej Belej partizán Viktor zastreli veliteľa svojho oddielu Krasnova (vlastným menom A. Krasnoperov), lebo sa chcel stať veliteľom namiesto neho. Následne bol zastrelený svojím spoločníkom Nikolajom, ktorý tak chcel zakryť svoju účasť na tomto zámere.

V noci zo 4. na 5. februára v osade Havrania v Závrivej partizáni z oddielu Za rodinu (Za vlasť) zavraždili A. Piklu. Podľa jedného prameňa pre odsudzovanie Schullerovej vraždy, podľa druhého preto, lebo odmietol zohnať kone pre partizánov na lúpežné účely. Okrem spomenutých osôb v Závrivej partizáni v bližšie neurčenom čase, pred napadnutím snehu v roku 1944, zastreli niekoľko mladíkov, ktorí sa vraj chceli pridať k partizánom, lebo ich pokladali za vyzvedáčov. Na ochranu pred partizánskymi teroristami Závrivčania vytvorili domobranu v počte 180 mužov.

Následujúci deň po zavraždení Piklu partizáni z oddielu Za rodinu zajali dvoch nemeckých vojakov ukrajinskej národnosti. Jedného z nich zastreli, druhý sa stal ich členom.

Pravdepodobne 5. februára v Novej Lehote (pri Piešťanoch) Snežinskij dal usmrtiť roľníka M. Ábela a jeho dvoch synov, vraj pre snahu spojiť sa s nemeckým vojskom.

Dňa 6. februára zomrel V. Kolár, obyvateľ kopaníc Agnušinovci vo Valaskej Belej, ktorého partizáni postrelili 4. februára pri ich vzájomnom boji o moc.

Toho dňa v Novej Lehote Snežinskij dal zabiť príslušníka svojej jednotky J. Cikatricisa z neďalekých Velušovic.

Dňa 7. februára v Novej Lehote Snežinskij dal zabiť A. Jelenu, zajatého vojaka nemeckej armády.

Toho dňa v Prietrži (pri Senici) partizáni zajali a potom zastreli príslušníkov POHG J. Míču a R. Popelára.

Toho istého dňa v neďalekom Hradišti pod Vrátnom partizáni pri prepade zastreli policajtov J. Vávru, V. Česku a ďalších dvoch zajali. Zajatcov potom vyzliekli a strelili do nich od chrbta. Jeden z nich, J. Gbelec, to neprežil, druhý sa dodatočne prebral a zachránil.

Pravdepodobne toho istého dňa v Novej Lehote Snežinskij dal zastreliť miestnu obyvateľku K. Ábelovú a jej

PETER B. PODOLSKÝ

Zločiny povstalcov a partizánov

v rokoch 1944 – 1945 a princíp rovnej ľudskej dôstojnosti

dcéru, ktorú partizáni znásilnili. Dom tejto rodiny partizáni vylúpili a zapálili.

Dňa 8. februára na laze Pištekovci vo Valaskej Belej z rozhodnutia veliteľov zväzku Ján Žižka jej členovia zastreli I. Baginu a ďalších dvoch zajatých príslušníkov POHG z Ilavy, hoci sa nedopustili nijakého zločinu, ani sa nezúčastnili na protipartizánskych akciách. Štvrtému sa podarilo ujsť a zachrániť sa.

Dňa 9. februára odbojár Žigmund Majerovič pri Čachticiach (pri Novom Meste nad Váhom) zastreli príslušníka POHG Glucha, ktorý eskortoval jeho zaisteného brata, tiež odbojára.

Toho dňa pri Lubietovej príslušníci 1. oddielu 3. partizánskeho pluku zajali a potom zastreli nemeckého kapitána JUDr. Steinbucha, ktorý v občianskom živote bol právnym zástupcom mesta Stuttgart, a ďalších 3 zajatých nemeckých vojakov. Na odvetu nemeckí vojaci nariadili evakuáciu stoviek mužov z Lu-bitovej a z blízkych Strelníkov a Povrazníka. Časť z nich sa dostala až do Nemecka, kde 3 – 5 z nich zahynuli.

Asi toho dňa pri Čičmanoch partizáni zo zväzku Ján Žižka zastreli pre údajné vyzvedáčstvo I. Šestákovú z Jelšavy.

Asi 10. februára pri Čičmanoch partizáni zo zväzku Ján Žižka zastreli takisto pre údajné vyzvedáčstvo Židovku L. Bergerovú, pôvodom z Rumunska.

Asi toho dňa pri Bystričke (pri Martine) príslušníci 2. Štefánikovej brigády zadržali a potom zastreli dvoch Ukrajincov pochádzajúcich od Lvova, I. Litzka a V. Hussaka, pre údajné vyzvedáčstvo.

Dňa 11. februára zomrel v Žiline autodopravca P. Mišún z Považskej Bystrice, ktorého predchádzajúci deň večer v Prečine partizáni smrteľne postrelili, keď odtiaľ chcel odísť na svojom aute.

Toho dňa partizáni z brigády Boženko pri Novej Lehote pri Piešťanoch zavraždili krajčírka E. Igazu z Topoľčan, ktorý sa chcel k nim pridať.

Toho alebo nasledujúceho dňa nad Jasením (pri Brezne) na základe rozhodnutia partizánskeho súdu v zložení Cyril Kuchta, Jozef Letko a Jozef Lietavec partizáni zastreli V. Fedora z Bajeroviec a J. Novotného z Jarovnic, lebo vraj boli vyzvedáči.

Dňa 12. februára príslušníci zväzku Ján Žižka pri Čičmanoch zajali a obesili príslušníka HG.

Asi toho dňa partizáni, medzi ktorými

bol Štefan Krištofik, v Turzovke olúpili príslušníka HG Š. Mudrika, odviekli ho a pri osade Semeteš, ktorá patrí do Vysokej nad Kysucou, ho zastreli, lebo Krištofika nazval zlodejom.

Dňa 14. februára v Kovarciach (pri Topoľčanoch) partizáni olúpili, zbili a potom zastreli správcu Štátneho domova vojenských invalidov R. Vaculika, miestneho veliteľa HG, a tiež odcudzili zásoby tohto domova.

Toho dňa pri Lutove (pri Bánovciach nad Bebravou) partizáni zastreli 9 Židov, ktorí sa tu skrývali. Motívom bola lúpež.

Dňa 15. februára príslušníci oddielu Pobeďa z brigády Za oslobodenie Slovanov pre údajnú spoluprácu s Nemcami zastreli pri Vyšnej Revúcej (pri Ružomberku) lesného robotníka M. Blchu z tejto dediny. V tomto období pri Nižnej Revúcej zastreli príslušníka nemeckej armády pochádzajúceho z Ukrajiny J. Stabrína.

Toho dňa v Novej Lehote (pri

príbuzní boli partizánmi. Väčším represáliám zamedzil zástupca tamojšieho katolíckeho farára Povala M. Kršiak. Už predtým, 23. decembra, v rámci odvety za jedného zabitého a jedného zraneného nemeckého vojaka pri Trubíne partizánmi z brigády Stalin, nemecké orgány pri Hornom Turčeku zastreli 6 Trubínčanov, ktorých podozrievali z podpory partizánov. Dňa 12. februára Nemci mienili zastreliť ďalších 11 Trubínčanov, ako odvetu za ďalší partizánsky útok, od čoho ich odhovoriť J. Jakubík zo Žiaru nad Hronom.

Asi 19. februára pri Bacúchu (pri Brezne) partizáni zastreli F. Holého pre údajné vyzvedáčstvo.

Dňa 20. februára o 20. hodine pri Poluvsí (pri Žiline) partizáni z bezprostrednej blízkosti strieľali na sanitku Slovenského Červeného kríža, viditeľne spredu i zozadu označenú svietiacim červeným krížom. Pritom zasiahli nádrž

auta, ktoré začalo horieť. Jeho vodič, R. Galdoň z Gelnice, v aute zhorel.

Dňa 21. februára v Gbeloch (pri Senici) partizáni z Kozlovovho družstva oddielu Repta 2. Stalínovej brigády zavraždili 70-ročného roľníka J. Žideka, keď pred nimi bránil svoju manželku, lebo vraj spolupracovala s Nemcami. Podľa inej verzie to bola pomsta za to, že im predtým odmietol dať jedlo, označiac ich za vagabundov.

Dňa 24. februára pri Bošácej (pri Novom Meste nad Váhom), pri kopanici Horné Kameničné, príslušníci 2. Stalínovej brigády pre neoprávnené podozrenie zo spolupráce s nemeckým vojskom mučili a zavraždili zástupcu starostu, notára Š. Kukuču.

Toho dňa v noci v Diviakoch nad Nitricou (pri Prievidzi) partizáni zastreli šoféra B. Grambličku, keď sa po svadbe sťahoval nákladným autom do rodnej Valaskej Belej, lebo si mysleli, že auto patrí Nemcom.

Dňa 25. februára nad Zavadou (pri Bánovciach nad Bebravou) príslušníci 9. práporu zväzku Ján Žižka zajali a zastreli nemeckého vojaka.

Dňa 26. februára z Poluvsia partizáni z brigády Suvorov odviekli a Pri Stránskom (pri Žiline) zavraždili lesníka P. Šmeku (tiež Szmeku) a jeho syna Rudolfa, pretože musel nemeckej jednotke ukázať cestu k hájovni, v ktorej boli partizáni.

V noci z 26. na 27. februára z Krmeče (pri Topoľčanoch) partizáni odviekli roľníkov G. Paulena a A. Štrajchera. Neskôr boli obaja nájdení zavraždení.

Dňa 27. februára pri Dúbrave (pri Liptovskom Mikuláši) partizáni, medzi ktorými mal byť jeden Dúbravčan, zavraždili a olúpili 7 Židov, ktorí sa tu skrývali, napr. lekára M. Goldbergera z Dúbravy, ktorý bol aj predsedom ilegálneho výboru KSS v Liptovskom Mikuláši. Podozrievali ho zo spolupráce s gestapom.

Toho dňa pri Bystričke (pri Martine) príslušníci 2. Štefánikovej brigády zastreli svojho druha F. Šiša pre údajné vyzvedáčstvo.

Toho dňa v osade Cetuna patriacej do Bziniec pod Javorinou (pri Novom Meste nad Váhom) počas boja s nemeckými vojakmi zastrelený zozadu z radov vlastných mužov veliteľ partizánskeho oddielu Hurban M. Uher.

Dňa 28. februára v Račkovej doline v blízkosti horárne pri Pribyline (pri Liptovskom Hrádku) veliteľ 1. Štefánikovej

brigády dal zastreliť asi 28 maďarských vojakov, ktorí prešli k partizánom. Medzi nimi bol K. Tóth z Nedeđu.

Dňa 1. marca na kopaniciach Hlavina a Mikulci (pri Starej Turej) zavraždili partizáni pre údajné udavačstvo J. Jansa a M. Gregorovú.

Toho dňa v Zlatne (pri Zlatých Moravciach) partizáni, pravdepodobne z oddielu Plameň, zastreli roznášača mlieka z neďalekých Mankoviec K. Sarku a jeho syna. V tom istom čase aj v neďalekých Mankovciach zastreli priekupníka s vajcami Jokela (Jochela) zo Zlatých Moraviec a v bližšie neuvedenom čase ženu zo Zlatna, pohlavne chorú partizánku, a asi 24 zajatých nemeckých vojakov z Rakúska.

Dňa 3. alebo 4. marca na Predvrcku pri Kláštore pod Znievom (pri Turčianskych Tepliciach) veliteľ oddielu Slovan 2. slovenskej Štefánikovej partizánskej brigády Bohuš Majzlík dal zastreliť roľníka J. Bakalu, predstaviteľa miestnej pobočky Nemeckej strany, lebo vraj zrádza.

Dňa 6. marca príslušníci novobanského oddielu na Kajlovke pri Hrabčove (pri Novej Bani) zajali a zastreli 2 Nemcov.

Dňa 9. marca príslušníci 10. práporu zväzku Ján Žižka v Necpaloch (pri Turčianskych Tepliciach) zajali inšpektora zákopových prác pre nemecké vojsko P. Zagorodnikova, maďarského dôstojníka J. Szabu so sluhom J. Kissom a potom ich zastreli.

Toho dňa pri Blatnici, resp. Ďanovej (pri Turčianskych Tepliciach) partizáni zajali 3 nemeckých vojakov, potom ich odviekli do Gaderskej doliny, kde ich zastreli.

Toho dňa v Dlhom Poli (pri Žiline) partizáni zastreli troch zajatých nemeckých vojakov.

Toho dňa z Veľkých Uherciec (pri Partizánskom) partizáni odviekli tamojšieho riaditeľa školy L. Mutha a pri blízkom Kolačne ho zastreli.

Dňa 9. alebo 10. marca pri Dlhej nad Kysucou (pri Čadci) sa 3 neozbrojení nemeckí vojaci-zbehovia stretli s partizánmi, ktorí ich zastreli.

Dňa 11. marca na kopaniciach U Škulov, patriacich do Lubiny (pri Novom Meste nad Váhom), partizáni zastreli lesníka J. Dúbravu s manželkou, ktorá bola vo vysokom stupni tehotenstva, pretože pokutoval ľudí, ktorí si brali drevo z cudzieho lesa.

Dňa 12. marca v Hornej Lehote (pri Dolnom Kubíne) člen oddielu Signálzavraždil svojho suseda, mlynára Š. Macáka, jeho manželku, aj ich osvojeného 4-ročného syna.

Pravdepodobne toho dňa v noci partizáni zavraždili roľníka I. Tomu z Malej Lehoty (pri Žarnovici). Niekedy sa uvádza, že bol z Veľkého Poľa, lebo bol z lazú, ktorý sa nachádza na rozhraní chotárov oboch dedín.

V ten deň z Malej Lehoty partizáni odviekli a zavraždili jej obyvateľa B. Pacalaja.

Toho dňa pri Selci (pri Trenčíne) bol nájdený partizán K. Blaško, ktorého krátko predtým zastreli z neznámeho dôvodu jeho druhovia.

13. alebo 15. marca istý partizán zastreli pri Liptovskej Lúžnej jej obyvateľa V. Turoňa.

Dňa 14. marca pri Vršateckom Podhradí (pri Ilave) príslušníci 2. Stalínovej brigády zajali nemeckého dôstojníka a vojaka a zastreli ich pri blízkom Krivokláte.

Toho dňa pri Oponiciach (pri Nitre) partizáni z oddielu Narodný mstiteľ (Ľudový pomstiteľ) zastreli 3 civilistov, ktorí cestovali osobným autom a mali v ňom zbrane.

Dňa 15. alebo 16. marca pri Kalamenoch (pri Ružomberku) sovietsky veliteľ partizánskej skupiny zastreli učňa J. L. Blchu z Bobrovca, lebo mu odmietol dať svoje topánky.

(Pokračovanie v budúcom čísle)